

מהדורת ביקורת!

הערות ותיקונים
יתקבלו בברכה!

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת וישלח
(נמסר במוצש"ק ויצא)
כסלו התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

מדוע לא קבעו חז"ל לעשות סעודות בימי החנוכה כמו במועדים ובפורים, ומנא ליה להב"ח [בסימן תר"ע] כי הגזירה בחנוכה היתה בגלל שהתירשלו בעבודה בביהמ"ק.

אודות גזירות שלטון הערב־רב כיום על עולם התורה, וביאור דברי הגר"א בעניין הערב רב אשר רמוזים בפסוק 'וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה'. התיקון לגזירת 'בן שמונה עשרה לצבא', הוא על־ידי 'בן שמונה עשרה לחופה'. פיאות 'יהודיות' תמורת פאות נכריות.

ב' הערות על דברי מהר"ש אוזידא במדרש שמואל מן הסמיכות שבמשנה באבות, 'בין חמש עשרה לתלמוד' – 'בן שמונה עשרה לחופה'.

לגבי קניין התורה הט"ו [בפ"ו דאבות] 'במיעוט שינה', דברי המדרש שמואל ומהרי"ן זיע"א. המשך בעניין השאלה האם נתקבלה תפילת דוד המלך ע"ה, שהקורא תהלים יהא נחשב כעוסק בנגעים ואהלות, ושקלא וטריא בראיה חדשה שהביא לכך בספר חדשים גם ישנים, מהגמ' בברכות דף ג' ע"ב, ובמה שכתב מהר"ח בן עטאר בעניין. וביאור דברי מהרי"ן לגבי דוד המלך, כי היה קם בחצות ואמר שירות ותושבחות, ואח"כ עסק בתורה.

השלמה בעניין השאלה, האם אפשר לצרף לתפילת ערבית, שבעה אנשים שלא התפללו. תוספת דברים בעניין הסידור–תכלאל קהל יהודה, והדגשת המלים 'אמת' שבע–שמונה פעמים. בעניין צורת עטיפת הטלית, תמונה מבית הכנסת באיסנטבול שבו מתעטפים כמו התימנים.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ן – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 812

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש על ידי החפץ בעילום שם הי"ו, מארצה"ב, להצלחתו בכל העניינים, ולזכות רבי שלמה בן אברהם הי"ו לזרע של קיימא בקרוב ממש. בעבור שהתנדבו עבורו למוסדות יד מהרי"ץ. וכמו כן השיעור מוקדש על ידי רבי יצחק זאב בן שמואל שבתי בלאכארסקי הי"ו, מארצה"ב להצלחתו בכל העניינים, ולזכות רבי אליהו שלום בן תרצה הי"ו ורעייתו מרת חנה שרה בת שושנה הינדה יהודית שתחיה, לזרע של קיימא בקרוב ממש (הם נשואים קרוב לעשר שנים). בעבור שהתנדבו עבורם למוסדות נתיבות מהרי"ץ. ישועת/תשועת י"י כהרף עין ג"פ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

מדוע לא קבעו חז"ל לעשות סעודות בימי החנוכה כמו במועדים ובפורים, ומנא ליה להב"ח [בסימן תר"ע] כי הגזירה בחנוכה היתה בגלל שהתרשלו בעבודה בביהמ"ק.

שמחה גדולה לנו, לקראת ימי החנוכה, הבאים לקראתנו לשלום.

בך מצד אחד.

מצד שני, לא מצאנו שחז"ל קבעו לעשות סעודות בימי החנוכה, כמו במועדים. ואפי' בפורים שזה מדרבנן, ישנו חיוב של משתה וסעודה, גם על פת. אולם בחנוכה, אין הלכה כזאת. אמנם ישנן דעות שכן, גם הרמב"ם [בפרק ג' מחנוכה הלכה ג'] כותב כי אלו ימים של שמחה, אבל בפועל לא נהגו זאת. ונפסק בש"ע כי מה שעושים בכל זאת, אלו אינן אלא סעודות של רשות. אלא אם כן אומרים שם שירות ותושבחות, ודברי תורה, שזה מחשיב זאת כסעודת מצוה.

המקור לכך הוא בטור [או"ח סימן תר"ע] וז"ל, היה אומר הר"מ מרוטנבורק ז"ל, שריבוי הסעודה שמרבים בהם – המדובר שם הוא בחנוכה – הן סעודות הרשות. שלא קבעו אלא להלל ולהודות, ולא משתה ושמחה.

כידוע הדבר מפורש בגמרא במסכת שבת [דף כ"א ע"ב], לשנה אחרת, קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה.

הבית חדש במקום בא להסביר, אכן מהו ההבדל? למה פורים, כן משתה ושמחה, וחנוכה לא.

וזה לשונו שם, איכא למידק, היא גופה קשה. למה לא קבעום למשתה ולשמחה, כמו בפורים. אתם – הטור ב' מהר"ם מרוטנבורג – אומרים, שלא קבעו את חנוכה למשתה ושמחה. אבל לא הסברתם את הטעם לכך, למה לא קבעו למשתה ושמחה?

על שאלה זו, ישנם בספרי המפרשים כמה וכמה תירוצים, אבל נראה את דברי רבי יואל סירקיש, הב"ח.

ונראה, דבפורים עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו, ועל כן נגזר עליהם להרוג ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושתיה של איסור, ושמחה ומשתה של איסור. וכשעשו תשובה, עינו נפשותם. וכמ"ש אסתר, לך כנוס את כל היהודים וגו' ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו'. ולפיכך קבעום למשתה ויום טוב, לזכור עיקר הנס.

תלמידיו של רבי שמעון בר יוחאי, שאלו אותו את השאלה הזאת, כמבואר בגמ' מגילה דף י"ב ע"א. ומובן מדברי הב"ח כי עיקר הטעם הוא מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. המשתה ושמחה שהוא – אחשוורוש – עשה, מאה ושמונים יום, למעשה הוא עשה זאת בשביל להכשיל את ישראל. לא בגלל עניין הצלם, אשר היה בימי נבוכדנאצר.

*

אבל לכאורה קשה, כי מהגמ' שם מוכח שהמסקנא היא בגלל שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנאצר. שכ"כ שם, שאלו תלמידיו את רשב"י, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? אמר להם, אמרו אתם. אמרו לו, מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. אם כן, שבשושן יהרגו, שבכל העולם כולו אל ייהרגו. אמרו לו, אמור לנו אתה. אמר להם, מפני שהשתחוו לצלם. אמרו לו, וכי משוא פנים יש בדבר? אמר להם, הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים וכו' יעו"ש.

דרכו שם, מה שכתוב בגמרא, היא דעתו אחרי המערה. אמנם הנפלאות מתורתך הפטרת קדושים [ע"פ באו אנשים מזקני ישראל, ד"ה ואחד] כתבתי בס"ד שלענ"ד יש מקום לומר בהיפך, כאשר יבין המעיין כי העמים דברים שאינם מוכרחים יעוש"ב.

*

אם כן, העון בפורים היה בגוף, אכילה ושתייה של איסור. וכיצד תיקנו זאת? על ידי [אסתר ד', ט"ז] ויצונו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים. על כן, הזכר לנס אשר נקבע לדורות, הוא ע"י שאנחנו עושים משתה ושמחה. שנזכור על מה היתה הגזירה, ואיך שהיה הנס. וכמרכן בשתיית יין, כפי שהיה שם, והשתיה כדת אין אנס [שם א', ח']. שתו הרבה. חוץ מן המשתה שעשתה אסתר לאחשורוש והמן, שזהו עניין נוסף. עכ"פ בגזירה עצמה, המכשול היה באכילה של איסור. אבל בחנוכה, עיקר הגזירה היתה, על שהתרשלו בעבודה.

אנחנו לא חשבנו על השאלה הזאת. אמנם אנחנו יודעים את כל הנסים והנפלאות, אבל מה פשעם מה חטאתם? למה היוונים באו עליהם? אומר לנו הב"ח, דבר חידוש. עיקר הגזירה היתה, על שהתרשלו בעבודה.

וע"כ היתה הגזירה, לבטל מהם העבודה. כדתניא בברייתא, שגזר עליהן לבטל התמיד. קרבן התמיד בבית המקדש.

ועוד א"ל – אמר להם – מצוה אחת יש בידן. אם אתם מבטלין אותן מידם, כבר הם אבודין. ואיזה זה? הדלקת מנורה. שכתב בה, להעלות נר תמיד [שמות כ"ז, כ']. חוץ מקרבן התמיד, ישנה שם עוד מצוה, שהיא הדלקת המנורה.

כל זמן שמדליקין אותן תמיד, הם עומדין בו. זהו מה שמובא במדרש לחנוכה, כי היה משומד אחד, אשר למד וידע, והוא 'עלה על זה, ואמר כך ליוונים, הסית אותם שיבטלו זאת, שלא תהיה הדלקת המנורה. לכן הם טימאו את כל השמנים, בכדי שלא תהא הדלקת המנורה בבית המקדש.

עמדו וטימאו כל השמנים. ללמדנו כי השמנים לא נטמאו מאליהם בגלל כל האנדרלמוסיה

ליישוב את הב"ח, אולי יש לומר שסמך על מדרש אסתר פ"ז אות ח' שם כתוב, רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם, ואצל משה בן עמרם. ואמר להם, עד מתי אבות העולם רדומים בשינה, ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה. כי מלאכי השרת, וחמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר. ואתם עומדים מנגד, ואינכם משגיחים? אמרו לו, מפני מה? אמר להם, מפני שנהנו ישראל מסעודתו של-אחשורוש. ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם וכו' ע"כ.

ביפה ענף [ע"פ ומרדכי יצא] כתב שהיו שתי סיבות. א' שנהנו מסעודתו של אחשורוש, ב' שהשתחוו לצלם נבוכדנאצר יעוש"ב.

וע"ע בפירוש הרי"ף על עין יעקב, שגם לרשב"י יש בידן עוון זה שנהנו מסעודתו, אלא שלא נתעוררה הגזירה אלא על עוון הצלם יעוש"ב, ועל דרך זה כתב הגרי"ח בספר בניהו עמ"ס מגילה שם, המתין עד שנהנו מסעודת אחשורוש בלי שום אונס, אז קטרג עבור הצלם, לומר, גם אם לא אנסם במפלת האש, היו משתחווים. דהראיה, עתה אחשורוש לא אנסם, ונהנו מסעודתו יעוש"ב. וע"ע פירוש מהר"ם אלשיך, ומנות הלוי למהר"ש אלקבץ על מגילת אסתר. וז"ל ספר מנות הלוי בהקדמתו שם דף ח', הכלל העולה מדברי הרשב"י ע"ה, שעיקר החטא הוא דבר הצלם, והמביא עונש הוא דבר המשתה. ומצאתי סמך לזה ממדרש רבתי דאחשורוש [ילקוט תתנ"ו] ומרדכי ידע וגו', אמר, יודע אני שנגזרה עליהם כל"ה מיום שכרעו לצלם נבוכדנאצר, שנאמר זובח לאלהים יחרם. ע"כ. הרי שאמר, מיום שכרעו, לא על שכרעו. שלא נגזר עתה, על שכרעו אז. אבל שנגזר מאז, מיום שכרעו, ותלו להם עד עת רעה, עת המשתה יעוש"ב.

בעץ יוסף העיר מהמדרש שהדעות שם מחולפות, כי מה שכתוב לפנינו בגמ' שהשיבו תלמידיו כדלעיל, מבואר שם שהיא דעת רשב"י. והעלה תירוץ, שחזר בו רשב"י אחר שיצא מן המערה, כי הזדככה תורתו במערה יעוש"ב. והוא בס' בן יוחאי להר"מ קונין [שער עשירי דף י"א] ולפני

שהיתה שם, אלא שהיוונים טימאו אותם בכוונה ובזדון. לכן, למצוא בכל זאת פך שמן טהור, זהו נס גדול.

וכשחזרו בתשובה, למסור נפשם על העבודה, הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה'.

החשמונאים, מתתיהו כהן גדול וחמשת בניו הכהנים, הם התעוררו ועוררו שיחזרו ישראל בתשובה. כתוב שהם צמו, ואח"כ יצאו למלחמה, כפי שמוזכר במגילת בני חשמונאי. אם כן, הנס נעשה ע"י כהנים, כי הפגם – המכשול – היה בעבודה של בית המקדש. וכאשר תיקנו זאת, הגיע הנס ונעשה גם כן בנרות. אמנם גם בעבודת בית המקדש באופן כללי, אבל בעניין הנרות באופן מיוחד.

ע"כ נעשה הנס גם כן בנרות, תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה. ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות, שהיא העבודה שבלב.

הנס של פורים שונה, כי הוא היה על עניין הגוף. משא"כ חנוכה, היה על עניין הנשמה, עבודה רוחנית, לכן קבעו כך לדורות – גם בזמן שאין בית המקדש – להלל ולהודות, שהם דברים רוחניים.

כך אומר לנו הב"ח. והדברים נפלאים.

*

רק השאלה היא, שלא ידוע לנו מהו המקור? מנין הוא לקח את זה, שהגזירה היתה בגלל שהתרשלו בעבודה? לגבי פורים, מה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, הדבר כתוב במפורש בגמרא ובמדרשים, אולם שהתרשלו בעבודה לגבי חנוכה? מנא לן? מנא ליה? מנין הב"ח ידע את זה?

בספר ממלכת כהנים [דף רמ"ד] כתב, כי אולי ישנו לכך מקור במדרש. בס' שמן למאור, וגם בחוברת 'מאי חנוכה' [דף ל"ג, בנר רביעי דחנוכה] הבאתי בס"ד את המדרש הזה, 'מדרש מעשה חנוכה'. ישנן כמה גירסאות, יש מדרש חנוכה א', וב' וג', כנראה הם התחברו ע"י תלמידי חכמים שונים.

עכ"פ הוא הביא זאת בזה"ל, הנה במדרש מעשה חנוכה ב' מבואר, שהיוונים גזרו על כך כדי שלא יאכלו ישראל לא בשר ולא חלב ולא גבינה, ולא יהיה להם חרישה. וכתוצאה מגזירה זו אמרו ישראל, ח"ו שנכפור באלהינו. מה עושים? וכי נכפור באלהינו? נכתוב עליהם, שאין להם חלק באלהי ישראל?

ומכרו בהמתן, בין טהורה בין טמאה, והיו ישראל מהלכים ברגלים. לא היתה להם אפשרות לרכוב על בהמות, לכן הם הלכו ברגליהם.

ומבואר שם, שבגזירה זו נתקיימה הקללה [דברים כ"ח, ל"א] שורך טבוח לעיניך [מרן שליט"א אומר זאת ב'כינוי', שורו טבוח לעיניו. העורך].

לשון המדרש, כאשר הבאתי זאת ב'מאי חנוכה' שם, כך הוא, אמר להם הקב"ה, בעוון שמנעתם עצמכם מלעלות שלש רגלים, ולהקריב קרבנות, וליתן מתנות כהונה, לכן נתקיים עליכם [דברים כ"ח, ל"א] שורך טבוח לעיניך.

היה להם גילוי מפורש מן השמים, כי הדבר בגלל העניין שלא עלו לרגל, וכן הקרבנות ומתנות כהונה. מדה כנגד מדה.

שם הוא מביא זאת בסגנון 'מעובד' כזה. והיא באה עליהם, בעוון שביטלו עלייה לרגל, וכתוצאה מכך גם ביטלו הקרבת קרבנות ומתנות כהונה, עיין שם במדרש באורך.

ובהערה 12 הוא כותב, אולי זה המקור למש"כ הב"ח [סי' תר"ע], שישראל התרשלו בעבודה (ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה).

שוב ראיתי, שיש שרצו להביא מקור לדברי הב"ח הללו, ממעשה דמרים בת בלגה, בסוכה דף נו: (שהיתה בזמן יוחנן כה"ג, כמ"ש רש"י שם), שהחכמים קנסו את משמרתה על שהם שהו מלבוא לעבודה בבהמ"ק. או משום ששמעה מאביה שביזה את העבודה, והיינו התרשלו בעבודה.

כידוע מהגמ' בסוף מסכת סוכה, 'שותא דינוקא בשוקא, או דאבוה או דאמיה'. אם רוצים לדעת, מהיכן היא למדה זאת? התשובה היא, מן התרבות שבבית. אבא שלה היה כהן, והוא ביזה את העבודה.

ולומר כאפשרות השנייה, שזה בגלל המעשה של מרים בת בילגה, לא מתקבל על הדעת, כי זהו רק כהן אחד, ולכל היותר רק המשמרה שלהם, ולא כל הכהנים. האיש אחד יחטא, ועל כל העדה תקצף [במדבר ט"ז, כ"ב]? קשה לקבל זאת.

האפשרות השלישית, שכוונתו על מה שכתוב בספר מלאכי, יש לדון בה, כיון שזה היה זמן רב קודם לכן, כנז"ל. [הלא גם לעניין פורים, אמר רשב"י דמה שנתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, הוא מפני שהשתחוו לצלם, והיינו בימי נבוכדנאצר כדפירש רש"י התם, והרי גם זה היה זמן רב לפני כן. וכבר כתבו כמה רבנותא טעמים מדוע נתאחר העונש עד זמן מרדכי ואסתר, ואם כן מסתמא גם כאן יש איזה טעם לדבר. איתמר].

ולומר כאפשרות הרביעית, שהב"ח אמר זאת מסברא, ג"כ לא משמע, כי הוא אומר את זה בפשטות. כפי שהוא כתב לפני כן לגבי פורים, כי העניין הזה היה בגלל שנהנו מסעודתו של אותו רשע, שזה ידוע ומפורסם בספרי חז"ל, כך המשיך לגבי חנוכה – כאשר הוא אומר במפורש בזה"ל – עיקר הגזירה היתה על שהתירשלו בעבודה.

הוא לא כותב זאת בלשון 'נראה לי', או בסגנון 'אולי', שכך הוא משער, כי לפי העונש, אנחנו מבינים מהי העבירה. אלא נראה שהוא אומר בהחלטיות את הדבר, מכיון שהיה לו איזה מקור מפורש לעניין הזה.

והאפשרות החמישית, שהמקור הוא מדברי הרלב"ג, אינה מספיקה, כי הא גופא צריך לדעת מאין מקורו?

שאלה מהקהל: למה הב"ח קיצר? הרי בדרך כלל הוא כותב באריכות, מדוע כאן הוא לא הסביר זאת?

תשובת מרן שליט"א: נכון. זה עדיין חסר לנו. אבל אם זהו מדרש מעשה חנוכה, אזי כבר יש מקום להבין מדוע הוא לא כתב, כי כנראה שהדבר היה ידוע להם.

בכל אופן, פחות או יותר הדבר מובן.

עוד שמעתי מהרה"ג ר' רפאל אורבאך, שכוונת הב"ח היא, להתרשלות בעבודה שהיתה בתחילת תקופת בית שני, כמבואר בספר מלאכי פרקים א' וב'.

ועוד י"ל, דאולי הב"ח כתב כך מסברא. דאם מצינו שנתבטל מהם העבודה, סימן שזה עונש על התרשלותם ממנה.

ושו"ר בפירוש בפירוש הרלב"ג על דניאל עה"פ [ח', י"ב] וְצָבָא תִּנְתֵּן עַל הַתְּמִיד בְּפֶשַׁע, ר"ל כי הצבא והוא ישראל, ינתן ביד אנטיוכס, על דבר התמיד. מפני מה שנפשעו בו, וכאילו ביאר שאילו היו ישראל עובדים לשם כראוי, לא שלט בהם זה הרשע בזה האופן, עד כאן.

הוא כותב כאן, כמה אפשרויות. חמש.

א' מדרש מעשה חנוכה. ב' מרים בת בילגה. ג' אולי זה מה שהיה בזמן מלאכי. הכוונה היא, אמנם זה לא ממש בתקופה שלהם, אבל בכל אופן הדבר היה בזמן בית שני, לפני כן. כתובה שם תוכחת גדולה, אנחנו קוראים זאת בהפטרות תולדות, לָכֶם הַפְּתָנִים בְּזֵי שְׁמִי וְגו', מְגִישִׁים עַל מִזְבְּחִי לֶחֶם מִגָּאֵל וְגו'. וְכִי וְכִי תִגְשֹׁן עוֹר לְזִבְתָּ, אֵין רָע. וְכִי תִגְשֹׁן פֶּסֶח וְחֶלֶה, אֵין רָע וְגו' [מלאכי א', ו'–ח']. רואים שהיה זלזול, בעניין הקרבת הקרבנות. ד' – הדבר הרביעי – כי אולי הדבר הוא מסברא. ה' – רלב"ג.

כל המקורות האלה נראים קצת דחוקים, או שצריך להוסיף להם הסבר.

קשה לומר כי המקור הוא מדרש מעשה חנוכה, ושישראל התירשלו בעבודתו כלשונו. שהרי במדרש כתוב שלא עלו לרגל, א"כ זה לא הכהנים, אלא ישראל הם אשר התעצלו ולא רצו לעלות לירושלם לבית המקדש. מנעו לעלות שלוש רגלים. ומדברי הב"ח משמע, שהם התירשלו בעבודה, דהיינו הכהנים בקרבנות בבית המקדש.

אלא מאי, שמא נאמר, כי עדיין גם זה לא מובן. כי אם הכהנים התירשלו בעבודתם, למה כל עם ישראל צריכים לסבול, בגלל שהכהנים לא נהגו כהוגן?

אולי צריכים להבין, כי שני הדברים הם נכונים. גם זה, וגם זה. אם נצרף את שני הדברים ביחד, הדבר כבר יכול להיות.

הַשְּׁלָמִים, הוא נכסת קודשין, נכסת קודשִׁיא. וניסוכין. רואים עכ"פ כי זהו הדבר השני שפעלו לבטל.

האמת היא, שישנן הרבה גזירות שגזרו היוונים. במגילת בני חשמונאי שבידינו, מודגש 'שבתא וירחא ומהולתא', ובעיקבות כך רבים מן המפרשים מדברים רק על זה, ולמה גזרו דוקא על שבתא וירחא ומהולתא, דהיינו שבת חודש ומילה. אבל כאשר מעיינים בכל ספרי חז"ל ביחד, ומצרפים אותם, מוצאים כי נזכרו עשרים ושנים גזירות שהיוונים גזרו, והרחבתי בס"ד בנפלאות מתורתך האזינו ע"פ דור עקש ופתלתול, וע"ע שיעור וישב התשע"ז בשכ"ח, ויצא התשפ"ג בשל"ד.

גם בימי המן, הדבר היה כעין זה. בדרך כלל מדגישים את מה שכתוב במגילת אסתר כי המן גזר, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. אבל לפי מה שרואים בגמרא [מגילה דף ט"ז ע"ב], היו עוד דברים. שם דרשו את הפסוק [אסתר ח', ט"ז] לַיהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׁמְחָה וְשִׁשָּׁן וִיקָר. 'אורה' זו תורה. 'ושמחה' זה יום טוב, 'וששון' זו מילה, 'ויקר' אלו תפילין.

כך כתוב שם, אמר רב יהודה, אורה זו תורה. וכן הוא אומר [משלי ו', כ"ג] כִּי יָרַ מְצוּהָ וְתוֹרָה אֹרֶךְ. שמחה, זה יום טוב. וכן הוא אומר [דברים ט"ז, י"ד] וְשִׁמְחָתָּ בַּחֲגֻף. ששון, זו מילה. וכן הוא אומר [תהלים קי"ט, קס"ב] שֶׁשׁ אֲנֹכִי עַל אֲמֶרְתָּךְ. ויקר, אלו תפילין. וכן הוא אומר [דברים כ"ח, י'] וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ, כִּי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עֲלֶיךָ. וִירָאוּ מִמֶּךָּ.

מפרש רש"י, אורה זו תורה – שגזר עליהן המן שלא יעסקו בתורה. זו מילה – ועל כל אלה גזר. אס"כן, היו עוד גזירות. נמצא כי כאשר מדגישים דבר מסוים, לא בא הדבר לו' שהאחרים לא. אלא הכל הוא נכון, אך הדגש הוא על העיקר.

*

בכל אופן, לגבי היוונים, לפי דברי הב"ח, עיקר הגזירה היתה בגלל ההתרשלות בעבודת הקרבנות, ולכן היוונים באו וביטלו את הקרבנות בבית המקדש.

הדבר מתאים, לפי הנוסחא השנייה הזאת שהבאנו לעיל. אם כי זאת ממש נוסחא מיוחדת.

חיזוק קצת לכך, מזה שבמגילת בני חשמונאי, אם נעייין כיצד התחילו היוונים לבוא על עם ישראל, איך אנטיוכס עורר את היוונים להילחם עם ישראל, מה היתה טענתם, נמצא כי הדבר הראשון הוא, עֲנָה – אנטיוכס – ואמר להַדְּבָרוֹהִי [עייין שיעור מוצש"ק וישב התשע"ז], הלא ידעתון עמא יהודאי די ביתנא, לאלהנא לא פלחין וכו' [פסוק ז']. דהיינו, הם – ישראל – עובדים להקב"ה, לא לפסילים שלהם. א"כ רואים שעבודת המקדש הפריעה להם.

לאחר מכן, הוא מוסיף ואומר טענות אחרות.

ואמנם אח"כ [בפסוק ט'] כתוב, שהגזירה שגזרו על ישראל היתה על שבתא וירחא ומהולתא, ולא על עבודת בית המקדש, כמעט בכל המגילה לא מוזכר הדבר, רק בסוף כתוב שטיהרו את בית המקדש 'מן קטיליא ומן סאובתא'. דהיינו מן ההרוגים ומן הטומאות. לכאורה לא נראה משם, שגזרו על עבודת בית המקדש.

אולם בס"ד מצאתי נוסחא אחרת של מגילת בני חשמונאי, ולפי הגירסא שם רואים במפורש שאכן הדבר כן היה. עוד אדבר על כך בהרחבה בעזרה"ת. הדבר בזכות ידידנו הרה"ג מנשה זליכה הי"ו, מרא דאתרא דפרדס כץ, הוא שלח לי עכשיו הרבה נוסחאות כת"י של מגילת בני חשמונאי, שאסף מאוצרות ספרים בעולם, לא רק שנכתבו בתימן אלא גם מארצות אחרות, וישנה נוסחא משונה מאד בכת"י ספרדי מלפני מאות שנים, ושם בין היתר שמתו לב כי לא מוזכר כלל 'שבתא וירחא ומהולתא', אלא כתוב שביטלו עניין אחר.

כתוב שם בזה"ל, ובטילו מירושלם נבלין וכינורין וכל מיני זמרא דקודשא, ובטילו מן ביתא עלתא ומנחתא ונכסת קודשִׁיא וניסוכין.

הדבר הראשון, הוא לא כ"כ ברור. למה בהתחלה כתוב, 'ובטילו מירושלם', ורק אח"כ כתוב לגבי בית המקדש.

גם לגבי נבלין וכינורין וכל מיני זמרא דקודשא, צריכים פה הסבר, מה זה בדיוק?

אבל העיקר הוא, שכך כתוב שם, ובטילו מביתא – דהיינו מבית המקדש – עלתא ומנחתא, ונכסת קודשִׁיא – תרגום הפסוק [ויקרא ד', י'] זֶבַח

שערי יצחק – השיעור השבועי

בכלל לא מופתעים, כי הכל כבר כתוב ורשום. כגון בסוף מס' סוטה, שיראי חטא ימאסו, וסר מרע משתולל וכו'. כפי שאמר משהו, 'הכל לפי התכנית'. הכל ידוע מראש, ישנה תכנית מפורטת להקב"ה כי כך וכך יהיה, עד שנזכה לגאולה שלמה בקרוב אכ"ר.

מפורסם הדבר בשם הגר"א, בביאורו על תיקוני הזוהר, מה שהוא מדבר שם, לגבי שלטון הערב רב. הרי בכל הדורות, כאשר עם ישראל היה בגלות, תמיד היו הרבנים וגדולי התורה, ראשי העם. אולם מזה כמאתיים שנה האחרונות, מי ששולט הם הרשעים. הדבר התחיל בארצות אירופה בזמנו. התהפך השלטון, והם נהיו המכתיבים והמנהיגים בעוה"ר.

הגר"א מביא על כך את הפסוק שבפרשת וישלח, וַיִּשָּׁם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רֵאשֻׁנָּה, וְאֶת לֵאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָנִים, וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָנִים [בראשית ל"ג, ב']. 'השפחות וילדיהן, אלו הערב רב. לא שח"ו מדברים על השפחות ממש, בלהה וזלפה, אלא הדבר הוא ברמז. זה לא הפשט. כמרכן אין המדובר על רחל ממש, או על לאה ממש.

'שפחות' לענייננו היינו, הדרגא הכי נמוכה. זהו כעין משל, כמו בשפה מליצית. צריכים להוציא את העניין ממשוטו.

'ערב רב' – וכמו שאמרנו, איננו מדברים כעת לפי הפשט – 'רב' היינו גדול. הגדולים, הם המנהיגים. ראשי העם בגלות. לא תחת שלטון גויים, אלא יהודים רשעים רח"ל.

הדברים מובאים ב'אבן שלמה' [פרק י"א דף נ"א ע"ב] – קל יותר לראות זאת שם, אבל המקור הוא בביאור הגר"א על תיקוני הזוה"ק – כתוב שם בזה"ל, נקראים ערב רב, מפני שהם ראשי העם בגלות, ולכן נקראים רב. וזה מרומז במה שכתוב, וַיִּשָּׁם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רֵאשֻׁנָּה [בראשית ל"ג, ב'], הם הערב רב, שהם ראשי העם.

מיהו הראשון? מי היושב בשורה הראשונה? מי המנהיג? מי השליט? מי הקובע?

מאז, אין שלטון התורה. בדורות שעברו, לדוגמא, מי שהיה מחלל שבת וכד', היו מענישים אותו. אין דבר כזה. אולם היום [בזמנינו, אי

שאלה מהקהל: וכי הב"ח ראה נוסחא זו. ועוד, דאף לפי נוסחא זו, עדיין צריך לומר שהב"ח השלים את העניין מסברא בלא מקור, שכיון שגזרו כך היוונים, משמע שהיה זה כעונש על כך. תשובת מרן שליט"א: פשיטא שהוא לא ראה אותה, נתכוונתי רק לסייע דבריו מעצמי. ההערה השנייה נכונה, דהיינו שעדיין צריך לומר וכו'.

אולם לאחר עיון, אין צורך לכך. גם לפי הנוסחא המפורסמת שבידינו, מובן כך. כי כתוב שם בפרק י"ב וי"ג, ונצב צלמא בביתא דמקדשא וכו', דהיינו שהציבו פסל בבית המקדש וכו'. שחטו חזיר, והובילו מדמו לעזרת הקודש יעו"ש. א"כ מובן מאליו שבטלה העבודה מבית המקדש. היוונים השתלטו, ועשו מה שרצו בעוה"ר.

הערה מהקהל: ישנו מעשה שהיה בזמן היוונים, היו שני אחים וכו'. וכאשר הם העלו תמיד כבש לקרבן תמיד, העלו חזיר וכו'.

תשובת מרן שליט"א: זה משהו אחר. הדבר אינו קשור לענייננו, כי זה לאחר נס חנוכה שני האחים הם הוקנוס ואריסטובלוס, שרבו ביניהם מי ימלוך, כנז' בבבא קמא [דף פב:] תנו רבנן, כשצרו בית חשמונאי זה על זה, היה הורקנוס מבפנים ואריסטובלוס מבחוץ, ובכל יום היו משלשים להם בקופה דינרין, והיו מעלין להם תמידים. היה שם זקן אחד, שהיה מכיר בחכמת יוונית. אמר להם, כל זמן שעוסקין בעבודה, אין נמסרים בידכם. למחר, שילשלו דינרין בקופה, והעלו להם חזיר. כיון שהגיע לחצי החומה, נעץ צפרניו בחומה, ונודעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. באותה שעה אמרו, ארור האיש שיגדל חזירים, וארור האדם שילמד את בנו (חכמת) [חכמה] יוונית וכו' יעו"ש.

אודות גזירות שלטון הערב רב כיום על עולם התורה, וביאור דברי הגר"א בעניין הערב רב אשר רמוזים בפסוק וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה. התיקון לגזירת 'בן שמונה עשרה לצבא, הוא על-ידי 'בן שמונה עשרה לחופה'. פיאות 'יהודיות' תמורת פאות נכריות.

כיום אנחנו בגלות הרביעית והאחרונה, בעוונותינו הרבים. כי הערב רב שולט, והם גוזרים גזירות קשות על לומדי התורה. ולמעשה, אנחנו

אפשר להעמיד הדת על תילה. אפילו לגבי הרשעים הכי גדולים, פעם היו עושים נידוי וחרם וכו', אולם כיום הדבר איננו שייך, למעט דברים מסויימים ומוגבלים.

בארץ ישראל, השלטון נקרא 'דמוקרטיה'. איש הישר בעיניו יעשה. כל אחד יכול לעשות מה שהוא רוצה. לכל הפחות – מבחינה מסויימת – הדבר טוב, כי הם לא כופים את דעתם. אבל עכשיו, הם כבר מגיעים למצב של כפייה. אבל הם מתחכמים, כביכול שזה 'חוקי'.

זהו כפי ששמעתי מפי דרשן אחד, שאמר לפני שנים רבות, כי זאת 'דמוקרטיה מלמעלה, ודיקטטורה מלמטה'. מתחת השולחן. לצערינו, אלו השיטות שלהם, וצריכים אנו לדעת זאת.

ממשיך הגר"א, וְאֵת לֵאָה וְיִלְדֶיהָ אַחֲרָנִים, הם העמי הארץ, שהטובים שבהם כפופים תחת הערב רב.

וְאֵת רַחֵל וְאֵת יוֹסֵף אַחֲרָנִים, הם התלמידי חכמים, שהם שפלים מכולם ונבזים, כמו שאמרו [סוטה דף מט:] יראי חטא ימאסו, וחכמת סופרים תסרח. והם נקראים על שם רחל, שהיא עקרת הבית. וכן נקראים ישראל, על שם יוסף. ונראה לי, שאותן שאין להם ממשלה, נקראים ערב זעיר.

ישנם 'ערב רב', שהם הגדולים. וישנם 'ערב זעיר', קטן. שאמנם הם אינם שולטים, אבל הם שועלים 'קטנים' מחבלים כרמים. כולם ביחד, הם 'השפחות וילדיהן'.

וְאֵת לֵאָה וְיִלְדֶיהָ אַחֲרָנִים, ואת רחל וילדיה אחרונים.

לֵאָה, כנראה זה מלשון אדם שהוא לֵאָה. פי' עייף, עצל, על דרך שנאמר [בראשית י"ט, י"א] וַיֵּלְאוּ לַמָּצָא הַפֶּתַח. וכן [שם מ"ז, י"ג] וַתֵּלֶךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ פְּנֵעַן מִפְּנֵי הָרָעָב. דהיינו, אלה שאין להם כוח.

כלומר, ישנם את הערב רב, אלו שהם מנהיגים, קובעים ומחליטים. וישנם אנשים, שאפי' שהינם שומרי תורה ומצוות, הם עמי ארצות, אינם לומדי תורה, אבל זהו מפני שאין להם את הכוחות הרוחניים והנפשיים, ופחות או יותר הם משתתפים ונגררים אחריהם וְאֵתָם. הם דרגא שנייה.

והדרגה השלישית, 'רחל ויוסף', אלו תלמידי חכמים, וכמובן זה כולל גם את בני התורה, בני הישיבות, וכל האברכים.

רחל' – כך דרשו חז"ל – רוח אֵל. יוסף, כל עם ישראל נקרא בשם זה. זהו שם כללי. כפי שנאמר [תהלים פ', ב'] רַעְיָה יִשְׂרָאֵל הָאֲזִינָה, נִהְגַּ פְּצָאן יוֹסֵף. אלה הם ה'אחרונים'.

במלים אחרות, זהו המצב שאנחנו רואים, כי תורה ולומדיה היו לחרפה.

*

ברם צריכים לדעת, על מה ולמה? מה זאת עשה אלהים לנו? כפי שבכל מקום צריכים למצוא, מה פשענו מה חטאתנו.

באיזה גיל מתחיל אצלם הגיוס לצבא? באיזה גיל מתגייסים?

תשובה מהקהל: בגיל שמונה עשרה.

תגובת מרן שליט"א: זהו. זאת הבעיא. הם עושים, 'בן שמונה עשרה לצבא', ואנחנו צריכים לעשות 'בן שמונה עשרה לחופה'. זהו התיקון. אם היינו עושים זאת – אינני יודע, לא נביא ולא בן נביא אנכי, אבל מסתבר שאם היו מתקנים את העניין הזה – כל הגזירה הזאת היתה מתבטלת. באים לעורר אותנו על כך מן השמים.

לצערינו, בא אלי בחור השבוע ואמר לי בכאב, 'העיפו אותי מהישיבה, מכיון שהתארסתי. שאלתי אותו, בן כמה אתה? והוא ענה לי, בן תשע עשרה. זרקו אותו מהישיבה'.

שמעתם? הוא כביכול עברייך, מכיון שהוא התארס. במקום שיעודדו את זה.

ובפרט בדור שלנו, שהיצר הרע אורב על כל צעד ושעל. לא מדברים פה על ארצות אירופה, אלא על ארצות המזרח, שהן ארצות חמות, והתכונות של בני האדם הן שונות, הטבעים והיצרים. אבל עם כל המכשירים הטמאים שישנם כיום בעולם, ה"ז כמעט בבחינת 'מה יעשה אותו הבן ולא יחטא'?

ובכל זאת, לא חושבים שהעניין הזה צריך תיקון גדול ונחוץ. ואדרבה, עוד מפריעים למי שכבר עושה זאת. נראה לי שהיצר הרע – זהו מעשה שטן – מסמא את העיניים.

ב' הערות על דברי מהר"ש אוזידא במדרש שמואל מן הסמיכות שבמשנה באבות, 'בין חמש עשרה לתלמוד' – 'בן שמונה עשרה לחופה'.

במדרש שמואל [פרק ששי דאבות], למהר"ר שמואל די אוזידא, לגבי מה שיש שם במשנה בפרק חמישי פירוט ארבעים ושמונה קנייני תורה, באימה, ביראה, בשמחה וכו', יש גורסים – מוסיפים – בטורה.

הבאתי כבר בס"ד במילי דאבות, שהיעב"ץ ככה מפרש, שהכוונה היא כלפי העניין הזה, אבל כבר קדם לו המדרש שמואל, שכתב שם בזה"ל, צריך שיטהר את עצמו ממחשבות ורהורים רעים. ומצינו כי כאשר אמרו בן ט"ו לגמרא – צ"ל 'לתלמוד', אף שזה היינו הך אבל הצנזור גרס זאת – תכף סמכו אליו בן שמונה עשרה לחופה. כי צריך שתכף ישא אשה, כדי שלא יהרהר הרהורים רעים, ויבוא לידי טומאה בלילה. כי התורה טהורה וקדושה, ואינה חלה במקום טומאה. וכמאמר החכם, אנא נסיבנא בשיתסר. ואי הוה נסיבנא בארביסר, הוה אמינא גירא בעינא דשטנא. הרי שהיה רוצה לינשא בארביסר, שנה אחת קודם היכנסו בגמרא, כי הוא תועלת רב ללמוד בטורה.

עיקר העניין, הוא גמרא מפורשת במסכת יומא [דף עב:], כיצד לומד אדם בטורה, נושא אשה ואח"כ לומד תורה. ועל כך אמר הכתוב [תהלים י"ט, י'] יִרְאֵת יְיָ טְהוֹרָה עֹמֶדֶת לְעֶד.

הפירוש הזה הוא נפלא. אבל מה שאינו ברור לי, אולי תעזרו לי, אינני מבין מה שהוא אומר, כיצד הוא מבין זאת מן הסמיכות, כי כתוב 'בן חמש עשרה לתלמוד', ואחרי כן 'בן שמונה עשרה לחופה'. יש לי פה, שתי שאלות.

ראשית, וכי ישנו כאן מקום לדיוק, מן הסמיכות? הרי הלכו לפי סדר השנים. בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן שלוש עשרה למצוות, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שמונה עשרה לחופה, בן עשרים לרדוף וכו'. אם היו הולכים שלא לפי הסדר, אלא לפי העניין, היא צריכים לכתוב כך, בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שלוש עשרה למצוות, בן שמונה עשרה לחופה וכו'. כך לדוגמא. אבל, לא. הלכו לפי הסדר. א"כ מה הינך מדייק מן

*

אספר לכם סיפור מעניין, לגבי הפיאות, שנודע לי בזמן האחרון.

בחור אחד התחיל – בשיעור ג' של ישיבה קטנה – לגדל פיאות בצדעיים. 'עבר עליו רוח טהרה' והחליט שהוא מעכשיו מגדל פיאות. כאשר ראש הישיבה ראה אותו עם פיאות, במקום שיבוא לנשק אותו, הוא התחיל לנסות לפתות אותו, ואמר לו, תשמע, הרי אח"כ כאשר תצטרך לעבור לישיבה גדולה טובה, לא ירצו לקבל אותך. לא כדאי לך. ענה לו התלמיד. לא. אני חומה. אני חזק. ישיבה שלא תרצה לקבל אותי, אני לא רוצה אותה... הנני רוצה ישיבה, שיוכלו לקבל אותי. שפיאות רצויות אצלם.

ראש הישיבה חשב, נחכה מספר ימים ונראה. כאשר הוא ראה שהבחור הזה נשאר בשלו, לאחר כמה ימים הוא בא אליו ואמר לו, תשמע, תחפש לך ישיבה אחרת... אבל הבחור היה פיקח, הוא אמר לראש הישיבה, הרב, אין לי בעיה. אעבור לישיבה אחרת. אבל, מה אגיד להם? למה סילקו אותי מהישיבה? בגלל הפיאות? לא יאמינו לי. א"כ שהרב יכתוב לי שבשביל זה הוא סילק אותי מהישיבה, יחתום על כך, ואז אני אראה להם הוכחה, שאכן בגלל כך סילקו אותי. ככה יאמינו לי... הרב נאלם. אשתקיל מלוליה.

השם ירחם עליו ועלינו.

במקום שילחמו נגד הפאות הנכריות, על הפירצה האיומה הזאת, אזי לא רק שלא נלחמים נגד זה, עוד מעודדים את זה. ולהיפך, נלחמים נגד הפיאות היהודיות. לאיפה היגענו?

איך אפשר להבין זאת? ואין דורש ואין מבקש, ואיש הישר בעיניו יעשה.

זעקה גדולה ומרה.

הנני מקוה, שהשם ברוך הוא יאיר את עיני מנהיגי הדור, שיראו הא כיצד ניתן לתקן את המצב החמור. אנחנו שקועים בבון רח"ל.

ולרגל חזרת התעוררות עניין הגיוס כיום, נצרף כאן בסוף החוברת [בדף 23-24] שוב את קריאת הקודש חומה בצורה שכתבנו בס"ד, ושנתפרסם כבר בעבר, לבל יהיו מישחו לסכן את עתיד חייו הרוחניים, ליפול ברשת הטומאה הלזו אשר טמנו לנו.

הסמיכות? חובה להגיד אחרי 'בן חמש עשרה לגמרא', 'בן שמונה עשרה לחופה'. אינני מבין, מה פירוש דבריו, 'תכף סמכו'. הרי אין אפשרות אחרת. ואין משהו נוסף בין זה לזה.

שנית, מה הפירוש 'תכף סמכו'? הרי בין חמש עשרה לשמונה עשרה, ישנן שלוש שנים.

אלא מאי, אולי כוונתו להגיד שישנו כאן רמז, כי 'שמונה עשרה' זה לא לכתחילה, אלא בדיעבד. עדיף מה שיותר סמוך. שהרי רב חסדא אמר בארביסר, שזה עוד לפני חמש עשרה, א"כ קל וחומר אחרי חמש עשרה.

אולי. אבל הדברים מדאי סתומים, וזה גם לא עונה על השאלה הראשונה.

השם ברוך הוא יאיר עינינו. מי שימצא ביאור בזה, ויודיע לנו, שכרו כפול מן השמים.

הערה מהקהל: יכול להיות שהוא מתכוון, בכך שהם מיהרו. הרי יכלו לאחר את החתונה, לעשות בן עשרים או עשרים ושתים לחופה. למה הקדימו כ"כ מהר, לגיל שמונה עשרה? התשובה היא, כי רוצים שהתורה תהיה בטהרה. לא נתנו לכך זמן רב.

תגובת מרן שליט"א: לפי דבריך, השאלה היא, עיקר קביעת הגיל. מי קבע 'בן שמונה עשרה'. אולם אני מבין, שהוא מדייק מן הסמיכות. כפי שדורשים סמיכות בתורה, בין פרשה אחת לחבירתה. אבל אולי אתה צודק. אולי על כרחנו, חובה להבין כך את המלים אלו 'תכף סמכו'. הדיוק איננו מן הסמיכות בכתיבה, אלא בקביעת הגיל.

ברם, א"כ מהו החידוש? זהו דבר פשוט. ישנם רמזים וסיבות למה אמרו 'בן שמונה עשרה לחופה', אבל לפי דבריו שהסיבה היא 'כי צריך שתכף ישא אשה, כדי שלא יהרהר הרהורים רעים וכו'', לכאורה הוא לא מחדש כאן כלום. כתוב 'בן שמונה עשרה לחופה', ומבינים זאת. הוא אומר שאחרי 'בן חמש עשרה לגמרא', יהיה 'בן שמונה עשרה לחופה', כי צריך שתכף ישא אשה וכו'.

לדברך הדיוק אינו למה כתבו זאת כך, אלא למה קבעו שזה יהיה. אבל זה לא המלים. הדיוק אינו למה הסמיכו את זה. אם הוא בא להגיד,

שלימוד גמרא צריך להיות בקדושה ובטהרה, א"כ זה לא מחייב את הפירוש שלו, כי הלכו לפי סדר הגיל. זאת אומרת, אין ראיה שהסמיכו זאת, בגלל העניין הזה. אם היה מקום לדון על כך, לגבי מה שהסמיכו, הרי הכרח היה להסמיק, כי הולכים לפי הגיל. כפי שכתוב בהמשך, בן עשרים לרדוף, בן שלושים לכות. למה הסמיכו? כי אין אפשרות לכתוב אחרת.

נראה לי, שטמון פה משהו. חסרה לנו כאן, איזו הבנה.

שאלה מהקהל: אולי בגלל שזאת התכלית, ללמוד בכדי לקיים ולהעביר הלאה אל הבנים.

תגובת מרן שליט"א: בסדר, אתה מסביר למה קבעו זאת, אבל לא למה כתבו את זה בסמיכות.

אולי על כרחנו, 'איהו דחיק ומוקי אפשיה'. שמא המלים שלו אינן מדויקות, אך זהו מה שהתכוון. יכול להיות. אני לא רגוע, אבל אולי על כרחנו.

לגבי קניין התורה הט"ז [בפ"ו דאבות] 'במיעוט שינה', דברי המדרש שמואל ומהרי"ץ זיע"א. המשך בעניין השאלה האם נתקבלה תפילת דוד המלך ע"ה, שהקורא תהלים יהא נחשב כעוסק בנגעים ואהלות, ושקלא וטריא בראיה חדשה שהביא לכך בספר חדשים גם ישנים, מהגמ' בברכות דף ג' ע"ב, ובמה שכתב מהר"ח בן עטאר בעניין. וביאור דברי מהרי"ץ לגבי דוד המלך, כי היה קם בחצות ואמר שירות ותושבחות, ואח"כ עסק בתורה.

המשך דברי המדרש שמואל שם, נוגעים למה שדיברנו בשיעור הקודם, בעניין הקניין החמש עשרה, במיעוט שינה, שבמסכת אבות פרק שני.

וזה לשונו, שיקום בחצי הלילה לעסוק בתורה, כמו שאמר הכתוב [תהלים קי"ט, ס"ב] חַצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ, עַל מַשְׁפָּטֵי צִדְקָךְ. ורבו מְסֻפֹּר – עַיִן לִקְמֹן בַּשֶּׁם סֵפֶר שְׁעָרֵי זוֹהַר – הַפְּעָמִים אֲשֶׁר הִזְהִירוּ בִּסְפָר הַזֹּהַר עַל זֶה, דְּלִיקוּם אֵינִישׁ בַּפְּלָגוֹת לַיְלָה לְמַלְעֵי בְּאוּרֵייתָא וכו'. כי השכינה עם כל הצדיקים אשר בגן עדן מקשיבים לקולו, כמו שאמר הכתוב [שיר השירים ח', י"ג] חֲבֵרִים מְקַשְּׁבִים לְקוֹלֶךָ הַשְׁמִיעֵנִי. ואותה השעה, היא מוצלחת לעניין הלימוד. ועוד, כי כאשר האדם הוא ישן, הוא נאחז באילנא דמותא, כי השניה אחת מששים במיתה. והתורה היא אילנא דחיי, כד"א עַץ

שערי יצחק – השיעור השבועי

הפסוק 'קידמו עיני אשמורות לשיח באמרתך',
הגמרא שואלת כך, ודוד, בפלגא דליליא הוה
קאי? מאורתא הוה קאי, דכתיב [תהלים קי"ט,
קמ"ז] קדמתי בנשף ואשועה?

וממאי דהאיי נשף, אורתא הוה? דכתיב [משלי
ז, ט'] בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה.

הרי 'נשף' פירוש, התחלת הלילה? והגמרא
אומרת שלושה תירוצים. או שהפירוש הוא,
שבחצות הלילה הוא בודאי היה ער. לפעמים הוא
היה ער גם מתחילת הלילה, אבל מה שבטוח הוא
שבחצות הלילה הוא היה ער.

תירוץ שני, שלפני כן הוא היה מתנמנם כסוס,
ואח"כ היה מתגבר כארי. 'אקום' להודות לך,
מחצות אני מתגבר וקם כמו ארי. לפני כן, הוא
היה מתנמנם. כפי שכתוב שדוד המלך לא היה
יושן שיתין נשמי, כדי שלא יטעם טעם מיתה.

והתירוץ השלישי, שעד חצות לילה הוא עסק
בתורה, ומחצות לילה הוא עסק בשירות
ותושבחות, שזה התהלים.

אלו הם שלושת התירוצים.

אם כן, העניין שאחר כך, הוא מאמורא אחר.
הרי לפני כן אלו שלושה אמוראים שונים.
האמורא הראשון הוא רב אושעיה, בשם רבי
אחא. והשני הוא רבי זירא, והשלישי הוא רב
אשי. ומה שכתוב אחר כך, זהו רב אחא בר
ביזנא, הוא זה שאומר שדוד המלך היה קם ועוסק
בתורה. א"כ מה קשה לו עליו מדברי רב אשי,
אולי הוא סובר כפי הדעות הראשונות, שדוד
המלך אחרי חצות הלילה לא עסק בשירות
ותושבחות דוקא.

וז"ל הגמרא שם, אמר רב אושעיה אמר רבי
אחא, הכי קאמר דוד, מעולם לא עבר עלי חצות
לילה בשינה.

רבי זירא אמר, עד חצות לילה היה מתנמנם
כסוס, מכאן ואילך היה מתגבר כארי.

רב אשי אמר, עד חצות לילה היה עוסק בדברי
תורה, מכאן ואילך בשירות ותשבחות.

אלו שלושת התשובות שכתובות מקודם. ואחרי
כמה עניינים, הגמרא מביאה מאמר אחר – וזאת
איננה ברייתא, שחובה להסכים איתה – דוד,
סימנא הוה ליה. דאמר רב אחא בר ביזנא, אמר

חיים היא למחזיקים בה. ועל כן, הם הפכיים זה
מזה וכו'.

גם מהרי"ץ הביא את עיקר העניין, כנראה הוא
היה המקור שלו, רק שמהרי"ץ קיצר, ושינה קצת
את הלשון.

וזה לשון מהרי"ץ [הובא במילי דאבות שם, דף
קפ"ג], במיעוט שינה. שיקום בחצי הלילה
לעסוק בתורה, כמאמר דוד המלך ע"ה חצות
לילה וגו'.

בספר חדשים גם ישנים [ח"א דף קל"ט], למה"ר
יונתן שטייף, זהו ספר חידושים והלכות על סדר
מסכת ברכות, הוא מדייק מן הגמרא במסכת
ברכות [דף ג' ע"ב], ממה שכתוב לאחר מכן
באותה הסוגיא, כי לדוד המלך היה לו כינור אשר
היה מעורר אותו, והוא היה קם ועוסק בתורה. דוד
המלך קם בחצות לילה, כמ"ש 'חצות לילה אקום
להודות לך על משפטי צדקך'.

מקודם כתוב שם בגמ', שהוא היה עוסק בשירות
ותושבחות, ואח"כ כתוב שהוא היה עוסק בתורה.
א"כ הוא אומר, מכאן רואים, שהתהלים נחשב
כמו עוסק בתורה.

וזה לשונו שם, לכאורה צריך עיון. דלקמן
אמרינן, כשהגיע חצות, מיד היה עומד ועוסק
בתורה, עד שעלה עמוד השחר.

וצריך לומר, דהשירות ותושבחות שאמר דוד,
היו נחשבים כדברי תורה. וכדאמר בעלמא,
שהתפלל דוד שאמירת תהלים שלו יהיה נחשב
כעוסק בנגעים ואהלות. ויהיה מוכח מכאן,
שנתקבלה תפילתו בזה.

שמעתם את דבריו?

ובהמשך הוא כותב, וראיתי בספר נפש החיים
מהגאון ר' חיים ואלאזין ז"ל, שכתב שאינו
מבורר אם נתקבלה תפילת דוד בזה, ואל יסמוך
התלמיד חכם על זה. ולפי מה שכתבתי, משמע
מכאן דגם חז"ל קראו לשירות ותושבחות של
דוד, בשם עוסק בתורה.

אינני מבין את הראיה שלו. שהרי בעצם, זאת
מחלוקת בגמרא. א"כ מהי הקושיא? וכי 'גברא
אגברא קא רמית'?

בגמרא שם, לאחר שמביאים את הפסוק 'חצות
לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך', ואת

איזה מאמר, שהיה להם אותו במסורת על-פה, על כן חובה שכולם יסכימו איתו. וכן נראה מזה שהמאמר הוא בלשה"ק, ולא בארמית.

אולי הוא – הג"ר יונתן שטייף – מתכוון לכך. אבל, עדיין אין הכרח לדבריו. כי הגם שהם אמרו כך, מי אמר שיהיה דיוק כזה במלים, 'עוסק בתורה', לדייק גם את פרטי המאמר. יכולים החולקים לומר שלדבריהם צריך לתקן את הלשון.

שאלה מהקהל: למה לא מפורש בגמרא, שזה דלא כרב אשי? אם זה באותה הסוגיא, היו צריכים להגיד שזה דלא כרב אשי.

תשובת מרן שליט"א: השאירו לנו להבין לבד. אין חובה לכתוב במפורש, כאשר הדברים הם פשוטים.

*

מהר"ח בן עטאר, בספרו חפץ ה' [ברכות דף ג'] כתב בזה"ל, נראה דלאו דוקא – הוא אומר זאת לגבי דברי תירוצו של רב אשי – כי כל חצות לילה הראשון היה עוסק בתורה. כי אי אפשר להיות בלי לינה כל כך.

מתי דוד המלך ישן? ביום הוא בודאי לומד, ובלילה הוא לומד, א"כ מתי ישן?

כיון דחצות לילה השני, אליבא דכולי עלמא היה עומד לשירות ותושבחות לפני ה' ברוך הוא.

מה שכתב כי זה 'כולי עלמא' תמוה בעיני ההדיוט. ואולי אין כוונתו בדוקא, רק כלפי סתירת הפסוקים, דהיינו לפני שני הפסוקים שהקשתה הגמ'.
אלא המכוון הוא, כי חצות לילה הראשון היה לו זמן לעסוק בו בתורה בחלק מחלקיו. זמן לימודו, היה לפי האפשרות, חלק מן הזמן הזה. מה שאין כן חצות לילה השני, שהיה לו זמן קבוע להודות להקב"ה. ובזה מדייק הכתוב דקאמר חצות לילה אקום 'להודות' לך. ולעולם לאו כוליה חצות קמא הוה עוסק בתורה, כי הכינור היה מעוררו.

ורב אשי פליג אַאמוראי קמאי, דלא דייקי 'להודות', וסברי כי (כן) [בין] לימוד התורה בין שירות ותושבחות הכל 'להודות' מיקרי. הוא –

רבי שמעון חסידא, כינור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד. וכיוון שהגיע חצות לילה, באה רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיוון שעלה עמוד השחר, נכנסו חכמי ישראל אצלו. אמרו לו, אדונינו המלך, עמד ישראל צריכין פרנסה וכו'.

הוא שואל, כאן כתוב, שהיה עוסק בתורה. והרי לפני כן כתוב, שהוא היה עוסק בשירות ותושבחות? התשובה לדעתו היא, ששירות ותושבחות זה נחשב עוסק בתורה.

אבל מה הקושיא. הרי יש לומר שהוא לא סובר כמו רב אשי. הרי לפי הדעה הראשונה, רב אושעיה אמר רבי אחא, הם לא עשו חילוק כזה, שעד חצות הוא עסק בתורה, ואחרי חצות בשירות ותושבחות, אלא 'חצות לילה ודאי לא עבר עליו בשינה'. או לפי הדעה השנייה, 'מכאן ואילך מתגבר כארי'. ע"כ לדברי שניהם יוצא, כי לזמן שלשירות ותושבחות, ולזמן שלתורה, לא היו זמנים קבועים. רק לדעת רב אשי, היה חצי כך וחצי כך.

אלא אם כן נאמר – אולי לכך הוא מתכוון, בכדי ליישב אותו – כי לכאורה, ההוכחה שלנו איננה ראייה. נכון שהאמוראים רב אחא בר בינא בשם ר' שמעון חסידא אמרו זאת, אבל כיון שאת המאמר הזה, לא יכולים האמוראים לומר אותו מעצמם, נראה כי היה להם במסורת כמו מאמרים או ברייתות מהדורות הקדמונים. איך אפשר להגיד דברים כאלה, כגון 'כינור היה עומד ומנגן מאליו'. וכן מה שכתוב בהמשך המאמר, אמר להם, לכו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו, אין הקומץ משביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחוליותו. אמר להם, לכו ופשטו ידיכם בגדוד. מיד יועצים באחיתופל, ונמליכין בסנהדרין, ושואלין באורים ותומים.

נראה כי המאמר הזה, אמנם האמוראים הנז' לעיל הם אלו שאמרו זאת, בעל הגמרא, המסדר, כתב מהיכן הוא קיבל את המאמר, אבל זה לא שהם חידשו את זאת. הדבר אינו כמו שלושת הראשונים הללו שבגמרא, שהם אומרים תירוצים מן הסברות שלהם, בכדי ליישב את הקושיא. משא"כ כאן, הם מגלים ומודיעים לנו

שערי יצחק – השיעור השבועי

הפסוק ההוא, אנחנו נדייק מן הפסוק הזה. ולפי דברינו, הדבר יותר מיושב, ששני הדברים הם נכונים. פסוק אחד אומר שהוא עסק בתורה, ופסוק אחר אומר שעסק שירות ותושבחות, ותרוייהו איתניהו. גם זה, וגם זה. אדרבה, כתוב [קהלת ח', א'] **מִי כִּהְחֻכְם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דָּבָר**. לעשות כמו פשרה ושתיה הסכמה בין שני הפסוקים הללו. אתה רב אשי נדחק בפסוק הזה, 'לשיח באמרתך', ושם הרי ג"כ המדובר אחרי חצות, מהאשמורות. ואנחנו לא נדחקים בפסוק 'להודות לך', כי עסק גם בשירות ותושבחות, אבל לאו דוקא אחר חצות, אלא איך שנזדמן לו, או לפי השעה והעניין. זה לא דוחק.

נמצא כי אדרבה, רב אשי איננו מדויק, כי הוא אין לו תשובה טובה לגבי 'לשיח באמרתך', כי לפי דבריו זה לא מן האשמורות, אלא כבר מהתחלת הלילה. ומשמעות הפסוק היא, רק אחרי חצות. אולם לפי דבריהם, זה יותר טוב.

הערה מהקהל: לפי זה, אם תורה נקראת הודאה, במלים לדור ודור 'נודה' לך ונספר תהילתך, זה יכול להיות כוונה על צאצאיו אחריו, בברכת מודים, שהרב הרחיב בזמנו [בשיעור נח התשפ"ו].

תשובת מרן שליט"א: יפה. אם נקבל את פירושו של מהר"ח בן עטאר אליבא דשתי הדעות הראשונות, כי 'להודות' – 'נודה', כולל גם תורה. לכוון בזה שצאצאיו יזכו להיות עוסקים בתורה. בסדר. אבל שם ישנו תירוץ יותר טוב, שהתורה נקראת סיפור ותהילה. ברם אולי גם זה נכלל.

שאלה מהקהל: אבל כיצד נודה כולל גם תורה. הלא אמר להודות לך על משפטי צדקך, ומשפטי צדקך לפי מדרשו היינו משפטי התורה. נמצא דתיבת להודות היא כפשוטה לשון הודאה, דהיינו להודות לו על משפטי התורה. ואפילו אם נפרש תיבת על במובן סמוך, הרי תורה כבר אמורה, דהיינו אמרו משפטי צדקך, ואם כן על כרחין תיבת להודות היינו הודאה.

תשובת מרן שליט"א: כנראה מתפרש על ידי משפטי צדקך. אני מביע תודה לך, ע"י שאני עוסק בתורה. אמנם מודה אני לפניך, צריך לחפש מקור לכך, כי תיבת על, מתפרשת במובן ע"י. אך מסברא זה לא מופקע לפענ"ד.

רב אשי – מדייק מן הפסוק, חצות לילה אקום 'להודות לך', שפירושו כי ע"י השירות ותושבחות מודה הוא להקב"ה. א"כ מוסיף, מדייק רב אשי, כי לפני כן זה לא היה שירות ותושבחות, אלא לימוד תורה.

והשתא לפי רב אשי דדייק מלת 'להודות', בא מקום לדויק דבפלג ליליא קמא הוה בעסק התורה. וקל להבין. כך הוא אומר.

יוצא לפי דבריו, שהתירוץ של רב אשי הוא לכאורה יותר מתקבל על הדעת, כי הדבר מדויק כך בפסוק. אבל מ"מ לא דחו בגמ' בגלל זה את התירוץ הקודמים. הם אינם מדויקים מן המלים 'להודות לך', א"כ מה הם יענו? אם אינם מחלקים כרב אשי, שלפני חצות – תורה, ואחרי חצות – שירות ותושבחות, אבל הרי כתוב 'להודות לך'? מה הם יפרשו?

על כך הוא אומר, כי הם סוברים, ש'להודות לך' זה כולל גם תורה. רב אשי אמנם מדייק מהמלה 'להודות', רק להודות. זהו הפשט. זה נראה יותר מדויק. אולם הם, נראה מדבריו שהם נדחקים להגיד כי הכל נקרא 'להודות'.

אם כן צריכים אנחנו להסביר, אליביה דמר, הא כיצד התורה נקראת 'להודות'. אולי התשובה היא, כי דוד המלך היה עוסק גם בתורה, בזמנים הללו, לפי שתי הדעות הראשונות, כי תכלית הדבר הוא ג"כ להודות להקב"ה. ע"י לימוד התורה דוד התכוון להודות להקב"ה. משהו כזה. כך או קרוב לכך, צריכים לכאורה להסביר לפי דבריו. אבל בכל אופן, נשאר שישנן לנו כאן שלש דעות, ואין הכרח כי מה שכתוב אח"כ יתאים אל הדעה הזאת.

ברם נראה לענ"ד – אמנם קטונתי מאד, איננו מגיעים לקרסוליו של מהר"ח בן עטאר, אבל אולי אין פירושו שהם לא דייקו. אדרבה הם ג"כ מדויקים. הם טוענים, אתה – רב אשי – מדייק מן הפסוק 'אקום להודות לך', אבל מה עם הפסוק הראשון, 'קידמו עיני אשמורות לשיח באמרתך'? הרי 'אשמורות' זה בחצות הלילה, ו'לשיח באמרתך' היינו לעסוק בתורה. זהו פשט המלים 'לשיח באמרתך', לעסוק באמרת ה', בדברי ה'. וכבר המצודת דוד פירש, לעסוק בתורה. זהו הפשט. ועי' ראב"ע. א"כ עד שהינך מדייק מן

האמת היא, שזאת מחלוקת במסכת מנחות, בין רבנן לבין אבא שאול, לגבי הפסוק [ויקרא כ"ד, ז'] וְנָתַתָּה עַל הַמַּעֲרֶכֶת, בעניין לחם הפנים, האם זהו 'על' ממש, או 'על' מתפרש גם בסמוך. כמו הפסוק [במדבר ב', כ'] וְעָלְיוּ מִטָּה מְנִשָּׁה. אבל קיימא לן – הרמב"ם בכל אופן פוסק כך – כפי דעת אבא שאול. ממילא בכל מקום, המלה 'על' יכולה להתפרש גם בסמיכות.

כמורכב מובא בגמ' במנחות [דף כ"ז ע"ב], לגבי הפסוק [ויקרא א', י"ב] עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ, האם צריכים דוקא על העצים ממש, או גם בסמוך לעצים. ישנו שם בגמרא ספק, והרמב"ם ג"כ משאיר זאת בספק, והספק הוא למאן דאמר הזה. ואומר הכסף משנה, כי רבינו לשיטתו שפוסק כי 'על' זה סמוך. ישנם כמה מקומות ברמב"ם, שלושה מקומות לפחות, שהדבר הוא כך. א"כ זהו חיזוק למה שמהרי"ץ אומר כאן, כי זהו הפירוש בפסוק, 'על' משפטי צדק, 'קודם' משפטי צדק. סמוך למשפטי צדק.

למי שירצה לראות זאת ברמב"ם בפנים, נציין כי הדבר מובא בהלכות תמידין ומוספין פרק חמישי הלכה ב', ובהלכות פסולי המוקדשין פרק ב' הלכה כ"ו, ובהלכות מחוסרי כפרה פרק ה' הלכה א'. כמרכן כתב שם הרמב"ם בפירוש המשנה מנחות [פ"א משנה ה'], ובעיקבותיו רע"ז מברטנורא. וע"ע תפארת ישראל שם אות ל"א. בכל אופן, מהרי"ץ קובע לנו פשוט, כי דוד המלך קם בחצות ואמר שירות ותושבחות, ולא כתוב כמה זמן בדיוק, ואח"כ עסק בתורה. ולכאורה, זה לא כמאן. הרי בגמרא ישנם שלושה ביאורים. רבי אושעיה, רבי זירא, ורב אשי. או שלא עבר עליו חצות לילה בשינה, או שמתגבר מחצות, או אחרי חצות שירות ותושבחות, והלימוד לפני חצות, כמו שהקדמנו. וא"כ קשה שדברי מהרי"ץ לא פָּקַד ולא כמר. כמו רב אשי, זה ודאי לא, כי רב אשי אומר שאחרי חצות עסק בשירות ותושבחות.

מה שיכול להיות מתאים קצת, הוא לפי הדעות הראשונות, שזה לא בדיוק התחלק בצורה כזאת. אבל גם הם לא קבעו סדר כזה, שיתחיל בשירות ותושבחות ואח"כ לימוד תורה.

מהרי"ץ זיע"א ב'אשמורות' [ע"ח דף ל"ד ע"ב], כותב בפירושו על הפיוט יעירוני רעיוני, לגבי המלים 'דום ליל והכבד, ואחר שחר מבוא', כדלקמן.

הרי הפייטן – רבי יהודה הלוי – אומר שם לפני כן כך, וְלֹא אָתֵּן שָׁנָה לְעֵינַי, חֲצוֹת לַיִל בְּגִלְלוֹ. וכו'. הַקִּיצוֹתִי וְאַחֲשָׁב, מִי זֶה אֲשֶׁר הִקִּיצֵנִי. וכו'. דוּם לַיִל וְהַכֶּבֶד, וְאַחֲרֵי שֶׁחָרַם מִבּוֹא. הוא כביכול פונה ללילה, תעצור, תאחר את השחר, שלא יגיע השחר כ"כ מהר.

עֲדִי יִתְרַצֶּה עֲבָד, בְּתַחֲנוּנָיו אֵלֵי רַבּוֹ. עַד שֶׁאֶסְפִּיק, לומר עוד תחנונים, שאתקבל על ידיהם ברצון לפני הקב"ה. וְיִשְׁפָּד דָּם לֵב וְכַבֵּד, וְיִגִּיד נִגְעֵי לִבּוֹ. וְיִתְיַחַד הָעוֹבֵד, עִם הַמֶּלֶךְ בְּמִסְבּוֹ. דהיינו עם הקב"ה. וְיִשִּׁיר וְיִשָּׂא מְשָׁלוֹ, לְשֵׁם דְּגָלוֹ וּמִגְדָּלוֹ.

מפרש מהרי"ץ כך, 'ויתייחד העובד'. כלומר יהיה העובד באחדות עם המלך. זה הקב"ה.

'במסבו'. במסבתו. כעניין מאמרם ז"ל בספר הזהר, דבפלגות ליליא קב"ה אתי ומשתעשע עם נשמות הצדיקים בגן עדן. ועל דא בעי בר נש למיקם בפלגות ליליא למלעי באורייתא. וזהו שרמזו הפייטן, 'וישיר'. כי תחילה צריך אדם לעסוק בשירין ותושבחות, קודם שיעסוק בתורה. וזה שאמר דוד, חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך, ר"ל קודם משפטי צדקך.

ולגבי המלים בהמשך 'וישא משלו', מהרי"ץ מבאר בהמשך כך, רמז לעסק התורה ומצוות, הנלמדות ב"ג מדות, לדמיון מלתא למלתא. זה כמו משל.

בשורות הללו, מהרי"ץ פָּלַל הרבה חידושים.

עכ"פ הוא מדייק כי בהתחלה 'וישיר', ורק אחר כך 'וישא משלו'. בתחילה כאשר הוא קם בחצות, הוא צריך לומר שירות ותושבחות להקב"ה, ואחר כך לעסוק בתורה.

וזהו פירוש הפסוק, חצות לילה אקום להודות לך, על משפטי צדקך. 'משפטי צדקך' היינו עסק תורה, והמלה 'על' פירושה 'לפני'. ונראה כוונת מהרי"ץ שזה כפי שמצינו בכמה דוכתי, כי 'על' היינו סמוך.

שימח אותי מאד ידידנו הנעלה הרה"ג חיים לוי שליט"א, לגבי העניין שדיברנו בס"ד, על התשובה שבגמ' בבא בתרא, 'אף בשרי ישכון לבטח', כי דוד המלך 'רחמי קא בעי'. אמרנו כי סוגיין דעלמא היא, שתהלים כן נחשב כנגעים ואקלות, דלא כהנפש החיים. והראיה שהוא הביא מהגמ' בבא בתרא, הבאנו שישנה תשובה לכך.

אומר לכם כעת את עיקר דבריו, והעורך ידפיס את כל מכתבו בחוברת.

לק"י ערש"ק פרשת ויצא ח' כסלו ה'תשפ"ו ב'של"ו.

לכבוד מו"ר מרן הגר"י רצאבי שליט"א.

אל תמנע טוב מבעליו – ואין טוב אלא תורה, לכן הנני שולח למו"ר שליט"א, פרפראות נאות במקורותיהן להוסיף הוד ואורה, לחוברת שערי יצחק המלאה זיו ומפיקה נוגה, אשר הופיעה בעיתה לאחרונה לתפארה (ויצא תשפ"ו).

לגבי מש"כ (עמ' 11): ראיתי כתוב בשם הרב הקדוש מזידיטשוב וכו' אבל כנראה לא הוא המקור עכ"פ לא המקור היחידי עכ"ל. כמדומה שמקור הדברים הם מספר לקוטי שושנים תורת הרה"ק רבי משה צבי מסאווראן זצ"ל (עה"פ ולבנימין מהדו"ח עמ' קו). ובזה סרה הערת הגהות הרמ"ג על המדרש שו"ט (קיט, ה) עי"ש. ולגבי מש"כ (שם): חושבני, כי קשה להתווכח על תשובה כזאת. בהחלט אפשר לקבל אותה. עכ"ל.

כך אמרתי אז בשיעור. קיבלנו את התשובה הזאת. אמנם לגבי ההוכחה שהבאנו היום מקודם, מהגמרא בבבא בתרא, מה שכתב בספר חדשים גם ישנים, בודאי שאפשר לדחות זאת, כמו שאמרנו, ובכל אופן ישנו מקום לדון. אבל התשובה דלעיל, היא תשובה מצויינת. דהיינו, להגר"ח מואלאזין אין כל ראיה לדבריו, וכמעט כל גדולי ישראל – כפי שאמרנו – אווזים לא כמותו.

כעת תשמעו דבר מעניין. אומרים כי מישחו הודיע להגר"ח מואלאזין את התשובה הזאת, שאין הוכחה מהגמ' בבבא בתרא.

זאת אומרת, את רב אשי זה בודאי סותר, ולגביהם זה קצת מתקרב למה שהם אומרים. אבל בכל אופן, זה לא כמותם.

מה שיכול להיות אולי, שזאת דעה רביעית. דהיינו, שלזוה"ק יש שיטה אחרת, ומהרי"ן מדבר כאן אליבא דהזוהר דוקא. זה לא מחייב, שהזוהר יקבל את שיטת האמוראים.

בספר הזוה"ק, עניין דלעיל של קימת חצות, מובא במקומות רבים. בספר שערי זוהר, הוא אסף את כל המאמרים הללו שם על סדר הגמרא, וזה תחילת לשונו, עיין זוהר לך לך דף פ"ה ע"ב, ת"ח, דוד מלכא הוה קם בפלגות לילה. דאי תימא דהוה יתיב או שכיב בערסא והוה אמר שירין ותושבחן, לא, אלא כמה דכתיב 'אקום'. וע' וישלח קע"ח ב, אנא אשתדלנא באורייתא מפלגות לילה כו'. ויגש ר"י סע"ב, היך הוה קם בפלגות לילה, האיי שיעורא זעיר איהי כו', בשעתא דעאל לילה הוה יתיב עם כל רברבי ביתיה, ודאין דינא ועסיק במילי דאורייתא, ולבתר הוה נאים שינתיא עד פלגות לילה כו'. וראה ניצוצי אורות להגחיד"א שם אות ב'. והוא מציין עוד בפסקא שלאחר מכן את כל המאמרים.

אבל ישנו מאמר אחד, שכתוב בו ההיפך, מן הסדר שהעלה מהרי"ן, כפי שהוא מביא שם בזה"ל, ובזהר וארא כ"ז א, איהו אתעסק באורייתא ובתושבחן דקוב"ה, עד דאתי צפרא וכו'.

'באורייתא ובתושבחן'. כאן הוא מקדים את התורה, לפני התושבחנות.

א"כ אינני יודע. או שזוהי סברת תנא אחר, והדבר אינו מחייב את חבירו. הרי בזוה"ק מובאים דברי הרבה תנאים, כגון רבי אלעזר ורבי יצחק, ורבי יוסי, ולא רק רבי שמעון בן יוחאי. לא מחייב, שכולם יגידו אותו הדבר. אדרבה מצוי דעות שונות, ואלו ואלו דא"ח נינהו. א"כ אולי צריכים לבדוק, מיהו בעל המאמר. או דלמא, שהוא תפס ראשון את העיקר, 'אורייתא ותושבחן', כי התורה היא העיקר. ר"ל שהוא לא התכוון לדייק את הסדר, מה היה ראשון ומה היה אחרון. אלא כוונתו רק שהוא עסק בשני הדברים גם יחד. ואין כוונתו לומר לנו, מה היה תחילה.

ראה בספר הגר"א (הוצאת מוסד עמ' קלא) שכתבו בזה"ל, והחסידים מוסיפים, כי כאן נתגלתה מדת ענוותנותו של רבי חיים. כי אחרי שסיפרו לו דברי רבם של-חסידים – אמרו לו, כי כך אמר צדיק אחד – ענה ואמר, יוכל היות שאני טעיתי והצדק אתו. עכ"ל. א"כ הוא ירד' מכך. אמרו לו את הטענה הזאת, והוא הודה. בכל אופן, הסכים כי בודאי שישנו מקום לומר זאת. יכול להיות. כך הוא אמר.

על שמועות טובות אומר, ברוך הטוב והמטיב.

*

ולגבי מש"כ (עמ' 14) בזה"ל: אבל השאלה היא, היכן רמוז בפסוק הזה, שזה כנגעים ואהלות? מלבד מה שהציע מרן שליט"א, י"ל עוד שלושה מהלכים.

כדרכו בקודש, הוא מפתיע אותנו בכל מיני מקורות נעלמים. בשבילי זאת היתה ההפתעה הכי טובה, שהגר"ח מואלאזין הודה – בכל אופן הסכים – כי הראיה הזאת איננה מוכרחת. שמועה טובה תדשן עצם.

שאלה מהקהל: מי בעל השמועה הזאת?

תשובת מרן שליט"א: הוא מביא זאת מספר הגר"א, עמ' קל"א, מובא שם כי כך חסידי הבעש"ט היו אומרים, שבכך נתגלתה מדת ענוותנותו. אני קראתי, את מה שכתוב. בהחלט יכול להיות שהדבר נכון, אפילו שאינך חייב להאמין, כפי שאני רואה בהבעת פניך. הדבר אינו מ"ג עיקרים...

אבל מתקבל אצלי שזה אמיתי. אני בעניי 'שברתי את הראש' לגבי הראיה הזאת, להבין אותה היטב, ולא מצאתי לה פירכא. לכן נראה שהדבר אמיתי. מסתברא שהוא יסכים בכל אופן שאפשר לפרש כך.

כעת לגבי השאלה, מהיכן לומדים שזה כנגעים ואהלות? הוא – הגר"ח לוי – מביא כאן, שלושה מהלכים. אין זמן לקרוא את הכל. ובלאו הכי, אלו רק פרפראות, דרשות ורמזים.

א. ראה בספר מדבר קדמות (מערכת תי"ו אות כח) שכ' בזה"ל:

תהלים. דוד המלך ע"ה התפלל יהוה לרצון אמרי פי, שהקורא תהלים יהא חשוב כעוסק

בנגעים ואהלות. וכתבו גורי האר"י זצ"ל כי העוסק בסדר טהרות הוא תקון לפגם הברית. ואפשר שזה היתה כונת דוד המלך ע"ה דהקורא תהלים יהיה חשוב כנגעים ואהלות ויהיה תיקון משום פגם הברית, וכמו שכתבתי לעיל מערכת טי"ת אות ט' ע"ש. עכ"ל. וכ"כ רבי יעקב עמדין סדור בית יעקב (בסופו) וז"ל, דוד המלך התפלל לה' שיהא חשוב לפניו אמירת תהלים ליתן שכר עליו כעוסק בנגעים ואהלות, ולימודו מועיל לתיקון פגם הברית.

ואח"כ מצאתי שהגחיד"א בספר ראש דוד (ח"ב חקת ד"ה ובוא"א) ביאר כיצד זה מרומז בפסוק, וז"ל, כל קביל דנא, היו אומרים לדוד המלך ע"ה שחטא בבת שבע, ועל זה התפלל ונקיתי מפשע רב, מעון בת שבע אהיה נקי לגמרי. ולא עוד אלא יהיו לרצון אמרי פי, שיהיו קורין ונוטלים שכר כנגעים ואהלות, שהעסק בם הוא תקון אות ברית קדש, וגם התהלים יהיו תקון הברית. וזו הוראה שלא חטאתי בבת שבע, מאחר שדברי הם מועילים לתיקון הברית כעוסק בנגעים ואהלות. וידוע כי כל רצון, הוא לשון פיוס, כמו שפירש רש"י פרשת וישלח (בראשית לג י), ורצון הנאמר בקרבנות הוא שהקרבנות באות לרצות ולפייס, וזהו שאמר יהיו לרצון אמרי פי, שיהיו אמרי מועילים לפייס ולרצות, כעסק נגעים ואהלות שהם מועילים לתיקון כמדובר. עכ"ל.

ב. ראה בספר כסא דוד (ח"ב דרוש כו לשבת כלה אות ה') שכ' בזה"ל, ואפשר לומר עוד דבזכות לימוד המשניות יהיה גאולה, כי המשניות ביצירה רוח, ויהיה תיקון ללה"ר הפוגם ברוח ותהיה גאולה. ואפשר שהוא כוונת רז"ל בריש שוחר טוב ע"פ יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי, שהתפלל דוד שהעוסק בתהלים כעוסק בנגעים ואהלות. ואפשר כי התהלים שירות, והם בנפש, ויהיו כנגעים ואהלות, שהתורה ברוח, וכפר על לה"ר ותהיה גאולה. וז"ש יהיו לרצון אמרי פי, שבת שהוא בנפש. והגיון לבי, ששם נפש, כעוסק בנגעים רוח. ה' צורי, שבזה גאולה תהיה לישראל, ותיקון ללה"ר. עכ"ל. ובדומה ראה בספר אורחות יושר (מולכו, פט"ו עמ' 199)

תגובת מרן שליט"א: מסתברא לדייק כך. אבל זה רק בזמנו ובמקומו. אך בדורות שאחריו גם הת"ח גרסו אהלות, בכל המקומות שידענו. ומ"מ ודאי שהעיקר בדברי מהרי"ן.

הנני רואה שצריכים כבר עוד מעט לסיים את השיעור, ואי אפשר להתחיל נושא חדש כי אין הפנאי מספיק לגמור אותו, על כן אומר רק עוד כמה הערות.

השלמה בעניין השאלה, האם אפשר לצרף לתפילת ערבית, שבעה אנשים שלא התפללו.

דבר ראשון, בקשר למה שאמרנו [בשיעור וירא התשפ"ו], כי ישנם הסומכים בערבית, לצרף שבעה שכבר התפללו. האם יש להם על מה לסמוך? למסקנא אמרנו, שאין לנו לסמוך על זה. ולגבי מה שהביאו בשם הספר זכור לאברהם – אלקלעי, כפי שאמרנו אז, קשה היה לחפש זאת בספר, יש כמה חלקים, וביקשתי מי שיחפש, אולי ימצאו בכל זאת שם.

לשמחתי הרבה, ישבו על המדוכה שנים מידידינו, הרב אלון גרטי יצ"ו והרב יהודה חרוי הי"ו, והודיעוני שחיפשו ופשפשו ולא מצאו מאומה.

הרי"ח שליט"א הוסיף וכתב אלי בזה"ל, יום חמישי כ"ב מרחשון התשפ"ו בשל"ו. לכבוד הוד כבוד מרן רבינו שליט"א.

בעניין המובא בספר האיגוד התש"נ במקורות לגליון 11 ששמעו מפי הרה"ג יוסף בר שלום שהשתתף במניין שפסק בו הגרע"י שמספיק שלושה בערבית, שכן דעת הזכור לאברהם ויש לסמוך עליו כשצריך עכ"ד. הנה גליונות האיגוד, הם דברי תורה והלכה מפי הגריב"ש, ושם הובאו הדברים ללא ציוני מקורות, ולאחמ"כ הוציאו מקורות לגליונות [והכל נמצא בתכנת אוצר החכמה]. ופלא שהלכה זו לא הוזכרה כלל בגליון עצמו, אלא רק במקורות.

ולבד זאת, הנה כמה שיגעתי וחיפשתי למצוא בשו"ת זכור לאברהם (אלקלעי) עניין זה, לא ראיתי מאומה. וגם בשאר ספרים יגעתי לחפש, אם ואולי לכל הפחות אחד ממחברי זמנינו הזכיר או הביא דעה כזאת, והיינו גם בתוך ספרי הגרע"י עצמו, ונלאיתי למצוא. וכידוע שהיום

וז"ל, תיקון למי שסיפר לשון הרע הוא שילמוד פרשת מצורע, וספר תהלים. וכן אמר דוד המלך עליו השלום, אגורה באהלך עולמים, שביקש דוד שיהיו הוגים וקורים בהם ונוטלים שכר עליהם כנגעים ואהלות, שני יהיו לרצון אמרי פי וכו'. עכ"ל.

ג. ומש"כ (שם עמ' 15) בדרך רמז. ראה בספר כנף רננים (נורצי, תרל"א. ריש הספר במאמר שיר למעלות, אות ו') וז"ל, הנה נודע מאז"ל בילקוט שהעוסק בספר תהלים כעוסק בנגעים ואהלות. ואפשר לרמוז כי תיבות הלומד ספר תהלים עולין בגימ' כאלו עסק בנגעים ואהלות. עכ"ל.

בעוד שרצוני להאריך עוד, אניח קולמוסי לכבוד השבת.

מקטני תלמידך, חיב"א מני"ו.

ישר חיליה לאורייתא, וירבו כמותו בישראל.

מתוך הדברים רואים שהיה מאד קשה להם להסביר, היכן נרמז בפסוק שזה כנגעים ואהלות. והרי זה בכלל ע' פנים לתורה.

ולכן נראה לי, כי העיקר הוא כפי שאמרנו, שזהו נוטריקון. 'זגואלי' – נגעים ואהלות. זהו הפשט הפשוט. הניחו לנו מקום מן השמים. לא ראיתי זאת בשום ספר. והנני רואה גם כאן, כמה שהם נדחקים, כל מיני דרשות רחוקות, כיצד להסביר זאת. כמו בעל כלי חמדה שנדחק מאד. ברם, מה שאמרנו זהו הדבר הכי פשוט.

שאלה מהקהל: ישנם כאלה הגורסים, אהלות.

תשובת מרן שליט"א: נכון. ככה גם אנחנו למדנו. עד שראיתי, שמהרי"ן זיע"א כותב כי זאת טעות. [עייין שיעור בהעלותך התשע"ח].

תראה במשניות של מהרי"ן, יש לו בכת"ק הגהה בצד [בגליון הדף של תחילת מס' אהלות דף נ"ד] בזה"ל, כמו שאתה אומר ביחיד אהל, כך תאמר על רבים אהלים, אהלות. ואני תמיה על המון העם, שקורין אהלות, מהיכא נפקא להו. כי לפי הדקדוק, נראה לי שלא יוכלו למצוא ידיהם.

דוק ותשכח שכן הוא עכ"ל.

הערה מהקהל: משמע מדברי מהרי"ן, כי הת"ח היו גורסים כמותו, רק המון העם לא.

מחזירים בו עטרה לישנה, כמו בסידורים כת"ל של קדמונינו. אני אומר לכם רק פרט אחד, חוץ מכל המעלות. אפילו דברים שלא נותנים עליהם לב.

בתפילת שמונה עשרה, בתחילת כל ברכה, מצויין מספרה לפי הסדר, דהיינו א ב ג ד. וכך זה כבר ברמב"ם. וכן בתפילות שבת, שישנם בהן שבע ברכות, בתחילת כל ברכה ישנו סימן. עיי"ז המתפלל יודע באיזה ברכה הוא נמצא.

אבל עשינו עוד דבר מהסוג הזה, כעין הפיסוק החיצוני דלעיל, בברכת אמת ויציב. תראו בדף שמונח לפני, 'אמת' 'אמת' 'אמת'. כל 'אמת', מתחיל בפיסקא חדשה. העולם לא שמים לב לכך. ישנה כאן הדגשה, 'אמת' אתה הוא אדון לעמך, 'אמת' אתה הוא ראשון וכו'. כמו שבפתיחת הברכה אומרים 'אמת' ויציב. אם לא מבליטים זאת מול העיניים, לא שמים לב לכך.

מהרי"ץ בתכלאל כתי"ק וגם הנדפס עמנו, הדגישו רק חלק. לא את כולם. אבל ראיתי תכלאל יותר ישנות, של קדמונים, ובכל 'אמת' הם עשו פיסקא. עשו ריוח. הבליטו את זה. כמותם גם בדורות האחרונים, מהר"י בשירי ומהר"י ונה, עשו כך.

חשוב להבליט את זה, שבע פעמים 'אמת' 'אמת' 'אמת' וכו'. ולזה כיוונו מייסדי הברכה. וזה יחזק את האמונה בכלל, ומדת האמת בפרט.

מה שמפליא הוא, שידידנו הרה"ג יהונתן שבח הי"ו – עורך הסידור – מצא, כי הדבר אינו רק אצלינו, אלא גם בסידורי הספרדים הקדמונים כך היה. הנה תראו סידור ספרדי קדמון, שהוא הדגיש את המלים 'אמת'. [מין שליט"א מציג דוגמת סידור כזה. העורך]. בעז"ה העורך יביא בחוברת שערי יצחק את צילום ממנו [בדף 22]. לראות מי שומר על המסורת. אינני יודע, מדוע נשכח כיום הדבר הזה לגמרי גם מן הספרדים, אבל עכ"פ אצלם רואים לשעבר ג"כ שהדבר היה בולט להם.

הערת הרה"ג משה רצאבי שליט"א: גם בספר הזוה"ק פ' ויקהל [דף רי"ז ריש ע"א], כתוב לגבי 'אמת' 'אמת' 'אמת' וכו'.

תגובת מרן שליט"א: יפה מאד. ברוך תהיה. טוב שהזכרת לנו נשכחות. מבואר שם בזוה"ק כי יש

ע"י תכנת אוצר החכמה, החיפוש הוא בקלות יותר, וניסיתי בהרבה אפשרויות חיפוש, ולא עלה בידי כלום בנדון דידן. והגם שאין לסמוך לגמרי על החיפוש במחשב, כידוע, מ"מ ע"י חיפוש בכל הספרים בכמה נסיונות לא ימלט לראות לכה"פ ספר אחד שיעלה על נס דעה מחודשת הלזו אם אכן היתה קיימת.

ואף גם מר בריה דרבינ"א, לא הזכיר זאת בספרו ילקוט יוסף, שמטרתו גדולה ועיקרית התחקות אחר תורתו ומשנתו של מר אביו זצ"ל. ועל כרחנו שיש כאן חסרון הבנה או דיוק באומר. ודמיון למ"ש מו"ר שליט"א בשו"ת עולת יצחק חלק ג' סימן י' אות י' מה ששמע מהגר"ש אלישיב גבי התשובות בעל פה שנכתבים בשמו. או שמא כי ניים ושכיב אמר רב להא שמעתתא ולא אדעתיה, וכדאיתא פעמים רבות בש"ס שכך אמר רב ששת על רב, וכגון ביצה דף כ"ד ע"ב ויבמות דף ק"ט ע"ב. וידוע שהוא שבח גדול ומופלג. וכמ"ש החות יאיר בסימן קנ"ב והעתיקה החפץ חיים בסוף ספרו. וע"ע בהקדמת שו"ת חזון עובדיה הנדפס מחדש, במה שהאריך הגרע"י בעצמו בכל זה (וכן בהקדמת שו"ת יבי"א חלק י"א).

מנאי תלמידו המתענג על ספריו ושיעוריו, המתפלל והמצפה לחזות כל תורתו בהדרתה ותפארתה במהרה יודא חרזי יצ"ו.

ישר כוחו. ברוך יהיה. אכן נראה כי הדבר איננו מבוסס.

ואני רק אוסיף, כי לא רק בילקו"י אין, אלא גם אצל הבן השני. גם בהלכה ברורה, לא הזכיר דבר כזה. וכי אפילו בניו אינם יודעים, שאביהם אמר חידוש גדול כזה?

זהו דבר אחד.

תוספת דברים בעניין הסידור-תכלאל קהל יהודה, והדגשת המלים 'אמת' שבע-שמונה פעמים.

דבר שני, בקשר לסידור-תכלאל קהל יהודה, אשר בעז"ה בדרך להוצאה לאור.

ישנם הרבה חידושים בסידור קהל יהודה, בסייעתא דשמיא. אחד מן הדברים, שאנחנו

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאנחנו. היום בדורנו, העניין הזה כבר נשכח. וכן העיראקים, הבבלים, כפי שמוכח למעיין בבן איש חי [שנה א' פרשת שמות ריש סעיף ה'] ועוד יוסף חי [שם ריש סעיף ח']. שינו את העטיפה. וכן היה אצל התוניסאים.

והנה רואים כי עד היום זה כך בתורכיה, כי הם אינם מושפעים שם, אין להם קשר, ישנה תמונה שהם מתעטפים בדיוק כפי שאנחנו. כדאי להביא את התמונה הזאת בחוברת [בדף 21]. אולי העורך ימצא תמונה יותר טובה, במקום אחר, עכ"פ זאת התמונה שהתפרסמה.

כתבו כי זאת קהילה עתיקה ותיקה, ששרשיה מגיעים עד לימי גירוש ספרד.

כמה חשוב הדבר. לצערנו, מי ששומר כיום על המסורת, הם רק התימנים. הספרדים בעצמם היו ככה, וכיום נשכח מהם. לא מעניין אותם. גם לא אפילו המבטא הנכון של 'לשה"ק. למשל, החאלבים וגם העיראקים, היו אומרים 'מחיה המתים' [התי"ו רפה], 'מגן אברהם' [הגימ"ל רפה], אולם כיום זה נעלם, לא איכפת להם. הם בעצם מתפללים ב'עברית'.

כי בעל שו"ת מנחת יצחק בזמנו אמר, כי מייסדי 'העברית' לקחו את הטעויות שלספרדים ושל-אשכנזים גם יחד. כללו את שניהם, בצירוף הדברים הגרועים. למשל, אצל האשכנזים יש הבדל בין קמץ לבין פתח, ואת זה אין בעברית. והספרדים אשר היו מבדילים בין טי"ת לבין תי"ו וכו', את זאת הם אינם מבדילים. לקחו את החסרונות, ועשו מזה שפה חדשה. אם לכל הפחות הם היו לוקחים את הדברים הטובים. אבל הם לקחו רק את השלילי.

עכ"פ רואים כאן בתמונה, את העטיפה האמיתית. בני הרה"ג משה שליט"א חיבר ספר מיוחד על כך, בשם 'עטיפת ציצית כהלכתה', וישנם שם הוכחות מהש"ס ומן הראשונים כי זאת היא העטיפה האמיתית. התימנים ב"ה מחזיקים גם היום בכך. כאן בבית המדרש [פעו"צ ב"ב], כמדומני כי בשלב הראשון היו מעטים כך, אולם היום ב"ה כמעט ואף אחד אינו מתעטף ככה [על הכתפיים].

אצלינו זה נחשב קישוט, 'עטיפת חתנים'. החתן מתעטף כך כל ז' ימי המשתה. כך זה נקרא

כאן שמונה פעמים תיבת אמת, ד' לפני עזרת אבותינו, וד' לאחר מכן. והן כנגד ד' גאולות – והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי [שמות ו', וי. ז'] – דהיינו ארבע גאולות כפולות יעוש"ב ובמפרשים.

ונראה שהזוה"ק מצרף תיבת י"י אלהיכם אמת, ולכן מנה שמונה, לתרץ בשלושה אופנים. א' דלא שבע כדברינו.

ב' שתצרף אליהם, דבר טוב וקיים באמת חק ולא יעבור. וקרוב לזה נוסח הספרדים, באמת ובאמונה חק ולא יעבור. ובנוסח אשכנז בלא ב"ת, אמת ואמונה חק ולא יעבור. א"כ דומה טפי לשאר שבע אמת, אבל בכל זאת יש הבדל, כי שם הן בתחילת פיסקא.

ג' תיבת ויציב, היא השמינית, כי פירושה אמת. וכמש"כ מהרי"ץ בעץ חיים [דף לח:]: בזה"ל, ויציב, הוא תרגום אמת. וכתב בעל תולעת יעקב, ולפי שאין לומר אמת אמת ב' פעמים, תיקנו לומר ויציב בתרגום, כך ראיתי במדרשו של רשב"י ע"ה עכ"ל מהרי"ץ. [רק יש להעיר דלפוס רהטא לא מצאתי תרגום כזה, רק תרגום אמת קושטא. אך יציבא, הוא תרגום האַזְרַח [ויקרא ט"ז, כ"ט]. ועי' זוהר חדש תרומה דף מ"ב ע"א].

והנה בתפילת ערבית, בברכת אמת ואמונה, המקבילה לאמת ויציב דשחרית, יש עוד שתי אמת. ולפי הזוה"ק שהן שמונה בשחרית, נמצא יחד עשר אמת. בניין שלם של עשרת המדות העליונות. וזה חידוש.

בעניין צורת עטיפת הטלית, תמונה מבית הכנסת באיסטנבול שבו מתעטפים כמו התימנים.

והנני מוסיף כעת, עוד דבר שלישי.

ידידנו הרב גלעד צדוק הי"ו, העביר אלי תמונה שהתפרסמה זה מקרוב, על קהילת תפארת ישראל שבשכונת יניקוי באיסטנבול, בארץ תורכיה. מהיום בזמנינו.

הספרדים כאן בארץ ישראל, מושפעים מן האשכנזים, אשר מתעטפים ככה [מרן מדגים זאת על הכתפיים. העורך]. מגביהים את שולי הטלית על הכתפיים. אבל הנני זוכר למשל את המרוקאים בעבר, שהם היו מתעטפים כפי

בראשונים, כגון הריטב"א במסכת שבת, שדנים בזה אם עטיפה כזו נחשבת משאוי ואסורה הטלית בטלטול במקום שאין עירוב. זהו קישוט. אין הדבר אומר, שבדיעבד זאת איננה עטיפה, אבל זאת עטיפה דרך קישוט, זה לא עיקר העטיפה.

עיקר העטיפה היא, כמו שמובן מן הפסוק פְּנֹת פְּסוּתָךְ אֲשֶׁר תִּכְסֶּהָ בָּהּ [דברים כ"ב, י"ב], שזהו כיסוי. כפי שהאדם מתכסה בשמיכה, כגון כאשר קר לו. ישנם הרבה ראיות, גם בראשונים. זכורני כי אפי' הג"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל שיבח את העטיפה שלתימנים, כי רואים מהגמרא כי כך היו מתעטפים. ואף באחרונים רואים שהדבר כך, ואכמ"ל.

צריכים לראות, כיצד לתקן את הדברים הללו. ובנתיים לכל הפחות שהציבור שלנו יקיים מק"ש [דברי הימים ב' י"ז, ו'] ויִגְבֶּה לְבָבוֹ בְּדַרְכֵי יְיָ, כי אנחנו מחזיקים את ה'מסורת – בה"א הידיעה – של עם ישראל, עד יבוא גואל צדק, ויראנו הדרך הישרה לעשות רצונו כרצונו, אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

בברכת התורה

הנהלת מוסדות יד מהרי"ץ

אמת שאתה הוא אֵינֶנּוּ וְאַלֵּהִי
אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ
נֶאֱלָטָנוּ גֵּאֵל אֲבוֹתֵינוּ יוֹצֵרנוּ יְצוֹר
יִשׁוּעֵתנוּ פֹּדֵנוּ וּמַצִּילנוּ מֵעוֹלָם הוּא
שֶׁמֶךְ וְאֵין לָנוּ עוֹד אֱלֹהִים זֹלָתְךָ סֵלָה
עֲזֹרָת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם
מִן וּמוֹשִׁיעַ לְהַסּוֹלֵבֵיהֶם
אֲחֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר בְּרוּם עוֹלָם
מוֹשֶׁבֶךְ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצַדִּיקְתְּךָ עַד אֲפָסִי
אֶרֶץ אֱמֶת אֲשֶׁרִי אִישׁ שִׁישִׁי שִׁמֶּע
לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וְדַםְךָ יִשִּׁים
עַל לִבּוֹ אֱמֶת שֶׁאַתָּה הוּא אֲדוֹן
לְעַמְּךָ מֶלֶךְ נְבוֹר לְרִיבֵיבָם
לְאֲבוֹת וּבְנִים אֱמֶת אַתָּה הוּא
רִאשׁוֹן וְנֶאֱמָר אַתָּה הוּא אַחֲרוֹן
וּמִבֶּלְעַדֶּיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גֵּאֵל וּמוֹשִׁיעַ

הרב יצחק רצאבי • Rabbi Yitzchak Ratzabi

בית מדרש ובית הוראה פעולת צדיק

לק"י יום רביעי ב' ניסן ה'תשפ"ד ב'של"ה

קריאת קודש חומה בצורה כנגד גזירת הגיוס

לקראת יקרת אחינו אנשי גאולתנו בית ישראל בכלל, וק"ק תימן בפרט, שמעו דבר ה' החרדים אל דברו.

א] ידוע הדבר ומפורסם הענין, כי אנחנו במשך גלותנו וגם כיום בעוה"ר ככבשה אחת בין שבעים זאבים, ומיליארי אויבים אכזריים מקיפים אותנו מבית ומחוץ. תמהנו מרעות תשש כוחנו מצרות, ולולי ה' שהיה לנו, אזי חיים בלעונו. והדבר פשוט שרק בזכות התורה ולומדיה אנו מוגנים ושמורים, וכמו שאמרו חז"ל תורה מגנא ומצללא. היא שעמדה לאבותינו ולנו.

בזמנינו זכינו וזכתה ארץ ישראל להיות מרכז התורה בעולם, ובסייעתא דשמיא עולם התורה בארץ הקודש פורח ומשגשג. אמנם לדאבון הלב, רשויות השלטון עיניהם צרה בנו, ומבקשים לגדוע ולקרוע את בחורי ישראל מבית חייהם, ומכניסים בסכנה גדולה את כל היישוב בארץ הקודש ע"י גזירות שמד לגיוס בני הישיבות, והטלת סנקציות על מוסדות התורה. ואינם מבחינים כי את הענף אשר הם יושבים עליו, הם מבקשים לכרות. ולא תקיא הארץ אתכם ח"ו בטמאכם אותה. באשר כל זכותנו וקיומנו בארץ הקודש, הוא מכח התורה הקדושה.

ב] והנה הישיבות הקדושות הן "תיבת נח" מפני מבול מים הזידונים של כפירה ופריצות וחיי הפקרות השוטפים כיום את כל העולם, כדור המבול ודור הפלגה. ולא עוד אלא שאנו רואים תדיר שאפילו תלמידים שחוו משבר, ובתקופות מסוימות לא ראו סימן יפה במשנתם וביראתם וכו', בכל זאת במשך הזמן זכו וחזרו לצור מחצבתם, להתחזק בתורה ויראת ה' ולהקים בתים נאמנים בישראל, ורבים מהם אף זכו ושבנו להיות בני תורה ממש. באופן שמתברר שהמשבר היה רק זמני, עד שהתבגרו יותר.

מאידך, לדאבון ליבנו אותם שערקו למסגרות הצבא או למסלולי שירות אורחי וכדו', התקלקלו מבחינה רוחנית וירדו עד מאד ביראת שמים, ורבים מהם התדרדרו עד לעבירות החמורות שבתורה ה"י, ולא יצאו מהמשבר הרוחני. וזאת אפילו באותן מסגרות ומסלולים שהוכרו כמותאמים לשומרי התורה, כאשר נתברר מתוך הנסיון כי הדבר שקר גמור. הטעייה מכוונת. וגדול המחטאיו יותר מן ההורגו.

על כן צריך להבהיר כי מצד ההלכה, האיסור שאסרו כל רבותינו ללכת לצבא או לשירות לאומי, הוא אף לבחור ולכלל אדם שאינו במסגרת לימודים, ובכלל זאת כל המסגרות והמסלולים השונים. ואף אם יובטח שיהיו מותאמים לציבור החרדי, אין בדבריהם ממש. וכמו שהורו כל גדולי הדור, הן אשר נאספו לחיי נצח וצוק"ל, הן להבדיל החיים עמנו כיום שליט"א. וחובתנו למסור את נפשנו כנגד כל הגזירות הללו, כי הדבר נוגע בעיקרי התורה ממש, ובפרט שזו מגמתם לעקור ולהרוס את הדת מעט מעט רח"ל. וכל רעיון 'שויון בנטל' שהם מנפנים בפיפיותיהם, אינו אלא הסוואה למיזמתם הרעה.

הרב יצחק רצאבי • Rabbi Yitzchak Ratzabi

בית מדרש ובית הוראה פעולת צדיק

לק"י

ג] כל שכן וקל וחומר אנחנו עדת קדושים, גזע ישישים ותרשישים, בני קהילות קודש תימן יע"א, ששלטון הערב רב דרס ורמס ברגל גאווה את יהדותנו, דווקא בעת עלייתנו לארץ קדשנו. כידוע ומפורסם כי עם ביאת רבבות יהודי תימן לארץ ישראל במבצע על כנפי נשרים, בשנת ה'תש"ט, פתחו מדריכי הקיבוצים החילוניים ומפלגות השמאל, בציד-נשמות, והעבירו למולך החילוני אלפי ילדי ישראל כשרים במעברות ובמחנות העולים, תוך כפייה מצפונית אכזרית. אינקביזציה נגד תורת ישראל. רצח תרבותי ודת. ממש פשע מחריד. וביד פעילי היהדות החרדית לא עלתה אז להציל, כי אם מעט מזער.

ברוך ה' יהדות תימן בעשרות השנים האחרונות החלה להשתקם ולחזור לשרשיה הטהורים. רבים הם בני ישיבות ואברכים תימנים וגם בעלי תשובה, כן ירבו. ועיני החילונים 'שונאי הדת' רואות וכלות, שורש פורה ריש ולענה, בלשון מדברת גדולות. לכן הם מתחכמים ומאיימים להצר צעדינו. אל תפק ה' מאויי רשעים, זממם אל תפק.

ד] הלכך הננו עתה בקריאה נאמנה לכל אשר יראת ה' בקרבו, חזקו ונתחזקה בעד עמנו ובעד ערי אדמינו, הוסיפו והתחזקו בלימוד תורתנו הקדושה ושמירתה כעל בבת עינינו. חובתנו הגדולה בעת הזאת, אדרבה להגביר חיילים לתורה במסירות נפש, וחם וחלילה מלהיגרר למסגרות דלעיל אפילו בדרך עראי ובאופן זמני.

וגם מי שנפלט חלילה מעולם הישיבות, ומרגיש או חושש שכבר אבדה לו תקוה, יתחזק בעצמו להתחמם לאור התורה, ושב ורפא לו.

תורתנו הקדושה היא סוד ויסוד הקיום של עם ישראל. אין אומתנו אומה אלא בתורתה, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה. ועל לימוד התורה וקיומה מסרו אבותינו את נפשם בכל הדורות באמונת אומן, ואף אנו נצמד בדרכם לבטח. ולעמוד כחומה בצורה מול הרשעים, כאשר מדריכים גדולי התורה מאורי דורנו שליט"א.

ה] כמרכן הננו קוראים למושכים בחוטים מאנשי השלטון, הרפו ידיכם מעולם התורה. אולי בזכות זה תינצלו מחרון אף ה' ביום עברה. בלי אמונה, איך תתקיים המדינה? מבלעדי קיום התורה המצוה, מה יועיל הצבא?

ונסיים בקריאה של חיבה לבחורי החמד עמלי התורה ויראת ה' טהורה, שיוסיפו עשר מעלות בקודש להרבות זכיות לעצמם ולכל ישראל ולכל העולם, כי אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. בפרט בעת ובעונה הזאת, שאנחנו בחבלי משיח, ומתקרבים לגאולה השלימה. אכ"ר.

כי לא יטוש ה' את עמו, ונחלתו לא יעזוב. עוצו עצה ותופר וגו'

ובקרוב ניושע תשועת עולמים.

כעתירת צעיר צאן קדשים

יצחק רצאבי

